

ZUID-HOLLANDSE WADDEN

Inhoud

SAMENVATTING	5	4. TOEKOMSTPERSPECTIEF HARINGVLIETMONDING: 'ZUID-HOLLANDSE WADDEN'	34
1. INLEIDING	12	4.1 Meebewegen met de dynamiek	34
1.1 Aanleiding en urgentie	12	4.2 Iconisch Waddengebied voor mens en natuur	39
1.2 Doel toekomstperspectief	13	4.2.1 Kansen voor Waddenenecologie!	46
1.3 Samenwerking in een brede coalitie	15	4.2.2 Kansen voor Waddeneconomie!	55
1.4 Maatschappelijke klankbordgroep	15		
1.5 Proces toekomstperspectief	16		
2. ER IS VEEL OM TROTS OP TE ZIJN!	18	5. UITVOERINGSPROGRAMMA - VERSIE 1.0	76
2.1 Veel verschillende kwaliteiten	18	5.1 Vertrekpunt voor samenwerking	76
2.2 Uitgaan van de kracht van het gebied	26	5.2 Koppeling met bovenlokale programma's	79
		5.3 Voorstel Dynamisch actieplan	83
3. POSITIE IN DE REGIO	28	GERAADPLEEGDE BRONNEN	90
3.1 Onderdeel van de Zuidwestelijke Delta: een oase van rust en ruimte	28		
3.2 De Haringvlietmonding is uniek binnen de Zuidwestelijke Delta	30		

Iconisch
Waddengebied

Samenvatting

Kustgebied in verandering

Sinds de afsluiting van het Haringvliet in 1970 vindt verzanding plaats van de kust van Voorne, bij de Kop van Goeree en in de vaargeul naar Stellendam en het Haringvliet. Er is een gebied met kleine geulen en lage zandplaten en slikvlaktes aan het ontstaan. De grote zandplaat voor de kust van Voorne (de Hinderplaat) groeit waarschijnlijk in de komende jaren vast aan de kop van Voorne en ook bij de Kwade Hoek op Goeree groeit de kust. Onderzoek van Arcadis (2022) heeft aangetoond dat de verzanding doorzet in de toekomst. De Haringvlietmonding zal verder transformeren.

De verzanding zorgt de komende decennia voor een goede bescherming van het achterland tegen de zee, ook bij de verwachte zeespiegelstijging. De morfologische ontwikkeling zorgt ook voor positieve effecten voor de natuur. Er ontstaan op termijn nieuwe duinen en vochtige duinvalleien. Hiervan profiteren bijzondere planten en vogels. Daar staat tegenover dat door het aanlanden van de Hinderplaat de kans op versterking van zeehonden en vogels groter wordt.

De verwachting is dat ook het woon- en leefklimaat op Goeree en Voorne een positief effect zal ervaren door de toenemende natuur en de toenemende kansen voor natuurbeleving. Voor de recreatiesector betekent meer natuurbeleving ook een mogelijke beweging van seizoentoerisme naar meer jaarrondtoerisme. Dat biedt kansen voor het aantrekken van nieuwe doelgroepen. Naast positieve effecten, zijn er ook effecten van de verzanding waar zorgen over bestaan. Zo is de strandbeleving nu anders dan vroeger. Door de verzanding is de zee bij het strand van Rockanje en Oostvoorne ondieper geworden en is de branding verdwenen. In de toekomst zet dit waarschijnlijk door en zal de vooroever van de kust van Voorne verder verondiepen en het strand breder worden. Door de verzanding zullen de mogelijkheden voor badstrand- en watertoerisme bij de kust van Voorne afnemen.

Door de verzanding zullen ook de inspanningen toenemen om het Slijkgat – de vaargeul naar Stellendam – op diepte te houden. Bovendien kan in de vaargeul sprake zijn van toenemende veiligheidsrisico's voor de scheepvaart. De vaargeul is van belang voor onder meer de visserijsector en de maritieme maakindustrie in de buiten- en binnenhaven van Stellendam en voor de zeegaande pleziervaart van en naar het Haringvliet.

Doel Toekomstperspectief

Om zo goed mogelijk in te kunnen spelen op de morfologische ontwikkeling van het gebied en daarbij zoveel mogelijk kansen te benutten – voor zowel natuur als voor recreatie en de economie – hebben we met een brede coalitie van partijen een toekomstperspectief opgesteld voor de Haringvlietmonding op weg naar 2060. De coalitie bestaat uit de gemeenten Voorne aan Zee, Goeree-Overflakkee en Nissewaard, Recreatieschap Voorne-Putten, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, Havenbedrijf Rotterdam, Waterschap Hollandse Delta, Provincie Zuid-Holland en Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid. Het opstellen van het toekomstperspectief is een vervolgstap op het onderzoek dat de coalitiepartijen samen hebben laten uitvoeren naar de morfologische ontwikkelingen (verzanding) en de effecten daarvan door Arcadis in 2022. De coalitie heeft bij het opstellen van het toekomstperspectief een maatschappelijke klankbordgroep (MKBG) betrokken met daarin stakeholders uit het gebied. In de MKBG zitten partijen die respectievelijk de belangen behartigen van de recreatiesector, het maritieme cluster in Stellendam en andere ondernemers en de natuur. Ook heeft een informatiebijeenkomst plaatsgevonden voor de algemene besturen.

Het toekomstperspectief toont de stip op de horizon waar we de komende jaren naar toe werken. We geven aan hoe we daarbij de bestaande kwaliteiten willen behouden en versterken en hoe we zoveel mogelijk kansen benutten die ontstaan door de morfologische ontwikkeling. Uitgangspunt is een goede balans tussen natuur, recreatie en economie en alle andere belangen die spelen in het gebied. Het is een integraal verhaal, waarin we onderzocht hebben hoe natuur, recreatie en economie elkaar kunnen versterken.

Het toekomstperspectief schetst de richting (of 'koers') voor de toekomstige ontwikkeling van de Haringvlietmonding op weg naar 2060. Maar het perspectief is geen blauwdruk, de richting is niet in beton gegoten. Er blijft altijd ruimte voor flexibiliteit en aanpassingen. Het toekomstperspectief legt geen ontwikkelingen vast, maar inspireert en nodigt ondernemers, organisaties en overheden uit om te komen met passende initiatieven en investeringen. Ook voor het opstellen van eigen plannen kunnen de coalitiepartijen het toekomstbeeld gebruiken. We zien het toekomstperspectief vooral als een vertrekpunt voor verdere samenwerking, waarin we de komende jaren samen als coalitiepartijen en met alle stakeholders in het gebied stapsgewijs invulling geven aan de koers die we met dit toekomstperspectief hebben ingezet. Daarmee willen we zoveel mogelijk de kansen benutten om zo het toekomstperspectief te realiseren.

Daarbij is het belangrijk te beseffen dat er andere trajecten zijn waarmee rekening gehouden moet worden en waarmee geschakeld moet worden, zoals het traject van de deltacommissaris en het Deltaprogramma, de Ruimtelijke Puzzel en het Ontwikkelperspectief voor het NOVEX-gebied Rotterdamse Haven. We zien het Toekomstperspectief Haringvlietmonding 2060 vooral als een inspiratiedocument dat de kansen toont voor ecologie en economie als niet wordt ingegrepen in de natuurlijke morfologische ontwikkeling. Het vormt daarmee een bouwsteen om mee te nemen in de andere trajecten.

Uitgaan van de kracht van het gebied

In het gebied van de Haringvlietmonding is er nu al veel om trots op te zijn: de grote diversiteit aan fraaie landschappen, de rust, ruimte en dynamiek van het gebied, de prachtige natuur, de vele cultuurhistorische waarden, de variatie aan recreatieve mogelijkheden, het innovatief maritiem/nautisch cluster en de hechte gemeenschappen in de dorpen en vestingsteden die elk een eigen identiteit hebben. De vele kwaliteiten maken de Haringvlietmonding tot een aantrekkelijke plek om te wonen, te werken en te recreëren. De Voordelta is van cruciaal belang voor de natuur als leefgebied voor bijzondere plant- en diersoorten. Niet voor niets is het gebied in 2019 uitgeroepen tot beste duurzame natuurbestemming ter wereld. In het toekomstperspectief gaan we daarom uit van de eigen kracht van het gebied. Daarbij is het nodig breder te kijken dan alleen naar de zee en het strand. Juist de combinatie met de duinen en de polders, het Oostvoornse en Brielse Meer, het Haringvliet en de Grevelingen en de dorpen en de vestingsteden resulteert in een breed palet dat zo aantrekkelijk is door de afwisseling en de contrasten. Het is belangrijk al die verschillende kwaliteiten en gebieden met elkaar te verbinden en meer uit te nutten, zodat inwoners en toeristen optimaal kunnen profiteren van alles wat ons gebied te bieden heeft. Daar liggen veel kansen.

Een veilige en sterke kust

De waterveiligheid is heel belangrijk. De ontwikkeling van de ondiepe Voordelta en aangroeiend strand en duin zorgen voor een natuurlijke bescherming tegen de zee, ook bij een stijgende zeespiegel. Onze kust heeft hierdoor een veel betere uitgangspositie dan veel andere delen van de Hollandse kustlijn. Daarom geven we ruimte aan de autonome ontwikkeling, aan de natuurlijke (morfologische) processen. Zo behouden we als vanzelf een veilige en sterke kust. Het is daarbij belangrijk de morfologische ontwikkeling van de kust goed te blijven monitoren en steeds in te spelen op de dynamiek en de kansen die daarin ontstaan. We respecteren het natuurlijk systeem en sturen hooguit een beetje bij en alleen als dat nodig is.

Iconisch Waddengebied voor mens en natuur

Als je uitgaat van de autonome morfologische ontwikkeling van de kust ontwikkelt zich naast de stranden van Rockanje en Ouddorp een heel mooi en rijk gebied met platen, schoren, slikken en jonge duintjes: een soort waddengebied in het klein. De waddenvorming is uniek voor Zuidwest-Nederland. Door deze ontwikkeling ontstaan veel kansen om het gebied in de toekomst nog aantrekkelijker te maken voor mens en natuur en het gebied anders te 'vermarkten'. De Haringvlietmonding kan een iconisch waddengebied worden, waar natuur en recreatie/economie in balans zijn en elkaar versterken. Niet alleen ontstaan er bijzondere natuurtypen die in andere delen van de Zuidwestelijke Delta zeldzaam zijn of aan het verdwijnen zijn, ook ontstaat er een gebied waar zeer bijzondere buitenbeleving mogelijk is, met beleefbare natuur, vlakbij de Randstad. Dat biedt grote potenties voor recreatie en voor de economie in het gebied. Daarbij is het belangrijk dat er kruisbestuiving is tussen natuur en recreatie zodat de natuur en de recreatiesector in het gebied van elkaar profiteren.

Als natuur en recreatie elkaar versterken

Voor de recreatiesector is de afwisselende natuur een belangrijke trekker, terwijl de natuur baat heeft bij draagvlak voor natuurbescherming. Dat draagvlak ontstaat vooral als mensen de natuur zelf ervaren en ervan kunnen genieten. Daarom willen we de mogelijkheden voor de beleving van het gebied vergroten, bijvoorbeeld door het toevoegen van uitkijkpunten. Dat betekent niet dat iedereen altijd overal moet kunnen komen. Een goede zonering (in tijd en ruimte) is immers belangrijk om te voorkomen dat de natuurwaarde en daarmee ook de recreatieve waarde wordt aangetast. Dat betekent – net zoals in de huidige situatie – dat in sommige delen van het gebied vrij gerecreëerd kan worden (zoals op de bestaande stranden), terwijl andere delen rustgebieden zijn voor de

natuur die alleen vanaf de randen of alleen in bepaalde tijden van het jaar beleefd kunnen worden. Ook hiervoor geldt dat we de ontwikkeling van het gebied goed in de gaten houden. Door de verbinding te zoeken binnen de coalitie en met de partijen uit het gebied (waaronder de recreatiesector en natuurpartijen) kunnen we optimaal inspelen op de kansen en onmogelijkheden die door de ontwikkeling ontstaan.

Het strand tussen Oostvoorne, de Groene Punt, Rockanje en het Quackstrand blijft toegankelijk zoals in de huidige situatie. Als het op de lange termijn veilig wordt de aangelande Hinderplaat te betreden, gaan we nader onderzoeken of, waar en hoe ook op delen van deze plaat toegankelijkheid wenselijk en mogelijk is, in harmonie met de natuurdoelstellingen (Natura2000).

Een dynamisch landschap van formaat: een 'totaalpakket'

Zowel voor de natuur als voor de recreatie is het belangrijk sterke en aantrekkelijke verbindingen te maken tussen de kust en het achterland en tussen de verschillende categorieën recreatief aanbod (de 'toeristische profielen') op Voorne en Goeree. Inwoners en bezoekers gaan niet alleen naar het strand, maar ook naar de duinen en de landgoederen om te wandelen, naar het fraaie polderlandschap met de kreken en dijken om te fietsen en naar het Oostvoornse en Brielse Meer om te watersporten. En ze bezoeken de dorpen en vestingsteden, gaan naar de horeca en/of overnachten op een vakantiepark of in een hotel. Juist dat brede aanbod – dat totaalpakket – is de kracht van het gebied en een belangrijke troef om meer recreanten jaarrond te trekken. Er is veel te doen en het aanbod is gevarieerd. Dat maakt een meerdaags verblijf het hele jaar door aantrekkelijk. Door uit te gaan van de eigen kracht en de bestaande kwaliteiten te behouden en onderling nog beter te verbinden en door daarnaast nieuwe kwaliteiten toe te voegen, blijft het gebied aantrekkelijk voor de bestaande doelgroepen en trekt het tegelijkertijd nieuwe doelgroepen aan.

Kansen voor Waddenecologie: natuur van wereldklasse

Door uit te gaan van de autonome ontwikkeling in het gebied en mee te bewegen met de dynamiek, ontwikkelt zich vanzelf een gevarieerde en dynamische waddennatuur. De Haringvlietmonding kan verder uitgroeien tot een paradijs voor vogels die op het strand broeden, op hoger gelegen zandplaten, jonge duintjes en in het duingebied, voor (trek)vogels die in het gebied naar voedsel zoeken en rusten en voor zeehonden die ook rust vinden en jongen voeden op de zandplaten. Door duinvorming ontstaan bijzondere duingraslanden en vochtige duinvalleien met bijzonder planten zoals orchideeën.

Een nieuwe zonering met goede voorlichting en handhaving biedt kansen om een groter aaneengesloten rustgebied te creëren. Dat is belangrijk om de unieke topnatuur in het gebied te behouden. Ook voor de recreatie is de zonering erg belangrijk omdat de natuur beleefbaar moet blijven om het gebied aantrekkelijk te houden.

Waar mogelijk zetten we in op het versterken van de ecologische relatie met zowel het Haringvliet en het Oostvoornse Meer, als met de polders in het achterland. Er ontstaat hierdoor een nog fraaier en afwisselender gebied, met natuur van wereldklasse.

Kansen voor Waddeneconomie: dé outdoor-bestemming van de Benelux

Door de verandering die het gebied doormaakt en de bijzondere waddennatuur die zich daardoor ontwikkelt, ontstaat voor inwoners en bezoekers een oase van rust en ruimte in een uniek en veelzijdig landschap. Het toekomstperspectief van de Zuid-Hollandse Wadden biedt veel kansen om het recreatieve aanbod te verbreden en te vernieuwen, aansluitend bij de ontwikkeling van de Haringvlietmonding als waddengebied. De kust en het achterland van Vorne en Goeree kunnen dé outdoor-bestemming van de Benelux worden, gericht op buitenbeleving, avontuur en de uniciteit van het gebied. Dat sluit heel goed aan bij de trends in de recreatie- en toerismesector: er is een groeiende behoefte aan buitenactiviteiten (zeker sinds de coronapandemie), het opdoen van 'betekenisvolle ervaringen' en aan plekken waar mensen zichzelf kunnen herontdekken. De Zuid-Hollandse Wadden en het achterland lenen zich daar perfect voor. Om het gebied jaarrond recreatief aantrekkelijk te laten zijn is het van belang om te investeren in het totale toeristisch-recreatieve product en het aanwezige potentieel beter te benutten.

De badstrandrecreatie kan de huidige schaalgrootte behouden. Daarbij is soms een kwaliteitsimpuls wenselijk, omdat de voorzieningen hierdoor jaarrond voor toeristen aantrekkelijker worden. Daarnaast liggen er kansen om nieuwe recreatieve trekkers te ontwikkelen, zoals een hotel met waddenwellness, een culinaire waddenhotspot met visgastronomie of een nieuwe vogelobservatiepost op de Groene Punt, waardoor het gebied ook in economisch en recreatief opzicht verder kan doorgroeien. Uitgangspunt is daarbij niet inzetten op kwantiteit maar op kwaliteit en op het meer verspreid over het jaar trekken van bezoekers. Om naast de bestaande doelgroepen nieuwe doelgroepen jaarrond te trekken is het nodig meer onderscheidende, hoogwaardige overnachtingsplekken aan te bieden, zeker op Vorne. Het belang vanuit toerisme is dat de aanwezige verblijfsrecreatieve parken behouden blijven voor toeristisch-recreatief gebruik en zich doorontwikkelen, verduurzamen en een kwaliteitsimpuls krijgen waardoor de parken ook 'jaarrond' recreatief gebruikt worden.

We zetten in op een goede zonering met recreatieve clusters met iconen en voorzieningen die het verhaal van de Zuid-Hollandse Wadden vertellen en een meerdaags verblijf aantrekkelijk maken. Elk cluster heeft een eigen karakter en onderscheidende recreatieve voorzieningen:

- **Deltacentrum aan de Haringvlietdam** – Ontdekken, beleven, ervaren
- **Rockanje aan Zee** – Badstrand 2.0
- **Oostvoornse Meer** – Outdoor-bestemming
- **Ruige Waterfront aan de Tweede Maasvlakte** – Wereldhaven aan zee
- **Ouddorp aan Zee** – Moderne badplaats

In deze vijf clusters kan de Zuid-Hollandse Wadden op verschillende manieren worden beleefd, wat het gebied aantrekkelijk maakt voor meerdere doelgroepen. De verschillende clusters zorgen samen voor 'eenheid in verscheidenheid'. Daarom zijn aantrekkelijke en herkenbare recreatieve verbindingen tussen deze clusters en met de dorpen en vestingsteden heel belangrijk.

Samen een nieuw verhaal maken

Dit toekomstperspectief is het startpunt om samen een nieuw verhaal te maken voor het gebied. Door de aandachtspunten van de verzanding serieus te nemen, maar tegelijkertijd de ontwikkeling om te zetten naar kansen kan er veel moois ontstaan.

Op weg naar 2060 is het belangrijk de transitie naar de 'Zuid-Hollandse Wadden' geleidelijk te laten verlopen en daarin de gebiedsmarketing gelijktijdig mee te laten lopen. Het moet een geleidelijk proces zijn waarin (recreatie)ondernemers de bakens moeten kunnen verzetten en mee kunnen bewegen met het ontstaan van de nieuwe kustlijn. Ook hier is het van belang andere trajecten niet uit het oog te verliezen.

Het toekomstperspectief van de Zuid-Hollandse Wadden is een duidelijke keuze en het is belangrijk daar vol overtuiging met alle partijen in het gebied voor te gaan. Door samen te bouwen aan de uniciteit, diversiteit en authenticiteit van de Zuid-Hollandse Wadden ontstaat zowel een rijke natuur als een sterk onderscheidend recreatief product. Het is belangrijk (recreatieve) ontwikkelingen daarop te richten en echt iets unieks neer te zetten, iets dat duidelijk anders is dan andere delen van de Zuidwestelijke Delta en de Hollandse kust. De ontwikkeling die in de Haringvlietmonding plaatsvindt is echt heel bijzonder en een voorbeeld voor vergelijkbare delta's!

**Samen zoeken naar
zoveel mogelijk kansen
waarbij waddenecologie
en waddeneconomie
elkaar versterken**

1

INLEIDING

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en urgentie

Kustgebied in verandering

Sinds de afsluiting van het Haringvliet in 1970 vindt verzanding plaats van de kust van Voorne, bij de Kop van Goeree en in de vaargeul naar Stellendam en het Haringvliet. Met vloed zet de zee zand af in de Haringvlietmonding. Maar door de afsluiting van het Haringvliet is er te weinig afvoer om dat zand bij eb weer weg te spoelen naar zee. Hierdoor is een gebied met kleine geulen en lage zandplaten en slikvlaktes aan het ontstaan. Onderzoek van Arcadis (2022) heeft aangetoond dat de verzanding doorzet in de toekomst. Dit heeft invloed op onder meer de natuur, het karakter van het strand, de recreatiemogelijkheden, toerisme, scheepvaart en de waterveiligheid. De Haringvlietmonding zal verder transformeren. De oude situatie (van voor de aanleg van de Haringvlietdam) kan niet meer terugkomen, zelfs als de Haringvlietssluis helemaal open zouden gaan. Daarvoor is de verzanding al te ver gevorderd.

Effecten op de waterveiligheid

Uit het onderzoek van Arcadis blijkt dat de Hinderplaat, de plaat die nu voor de kust van Voorne ligt, waarschijnlijk vanzelf vastgroeit aan de Groene Punt (in het rapport van Arcadis, blok A, is dit scenario 1: 'Brede kust van Voorne'). De verzanding zorgt daarmee – in ieder geval tot 2060 maar waarschijnlijk nog veel langer – voor een goede bescherming van het achterland tegen de zee, ook bij de verwachte zeespiegelstijging. Dit komt doordat de sedimentatie (het afzetten van zand door de zee) de komende decennia groter blijft dan de zeespiegelstijging. Dat geeft vooral de kust van Voorne vanuit waterveiligheid een veel betere uitgangspositie dan de meeste andere delen van de Nederlandse kust!

Effecten op de natuur

Voor de natuur geldt dat voor het grootste deel van de natuurtypen (habitattypen) en aanwezige soorten er geen verandering optreedt door de morfologische ontwikkelingen (verzanding). Maar op sommige natuurwaarden worden door Arcadis wel effecten verwacht. De meeste van die effecten zijn positief. Door de jaren heen verdwijnt open water ten gunste van meer land. Hiervan profiteren de dagelijks en periodiek overstroomde habitattypen omdat nieuwe zandbanken ontstaan. Duinen en duinvalleien hebben voordeel van de aanzanding omdat meer zand wordt aangevoerd en daardoor duinen en duinvalleien kunnen ontstaan. Veel plantensoorten, waaronder de inheemse orchideeën, zullen profiteren van meer duinvalleien die bovendien van betere kwaliteit zijn. Broedvogels die ergens anders broeden maar juist foerageren op de landwaterovergangen profiteren ook van de ontwikkeling. Hetzelfde geldt voor niet-broedvogels die ook foerageren op de landwaterovergangen.

Een groot deel van het gebied heeft de status Natura2000: natuur van Europees belang. Door de verzanding treden naast de positieve effecten ook enkele effecten op die negatief zijn voor de wettelijke doelstellingen die van kracht zijn voor de Natura2000-gebieden. Er is door de verzanding sprake van een afname van permanent overstroomde habitattypen (onderwaternatuur). En door de aanlanding aan de kust van de Hinderplaat, een belangrijke rustplaats voor vogels en zeehonden, wordt de kans op verstoring groter.

Effecten op het woon- en leefklimaat, de recreatie en de economie

De verwachting van Arcadis is dat het algemene woon- en leefklimaat op Goeree en Voorne een positief effect zal ervaren door de toenemende natuur en de toenemende kansen voor natuurbeleving.

Meer natuurbeleving betekent ook een mogelijke beweging van seizoentoeisme naar meer jaarrondtoerisme wat kansen biedt voor het aantrekken van nieuwe doelgroepen.

Naast positieve effecten, zijn er ook effecten van de verzanding waar zorgen over bestaan. Zo is de strandbeleving nu anders dan vroeger. Door de verzanding is de zee bij het strand van Rockanje en Oostvoorne ondieper geworden en is de branding verdwenen. In de toekomst zet dit waarschijnlijk door en zal de vooroever van de kust van Voorne verder verondiepen en het strand breder worden. Door de verzanding zullen de mogelijkheden voor badstrand- en watertoerisme bij de kust van Voorne afnemen. Dit zal het eerst merkbaar zijn op de Slikken van Voorne en de Westplaat.

Door de verzanding zullen ook de inspanningen toenemen om het Slijk gat - de vaargeul naar Stellendam - op diepte te houden. Bovendien zal in de vaargeul sprake zijn van toenemende veiligheidsrisico's voor de scheepvaart. De vaargeul is van belang voor onder meer de visserijsector en de maritieme maakindustrie in de buiten- en binnenhaven van Stellendam en voor de zeegaande pleziervaart van en naar het Haringvliet.

Zelfs met zeespiegelstijging een veilige kust

Een toekomstperspectief is nodig!

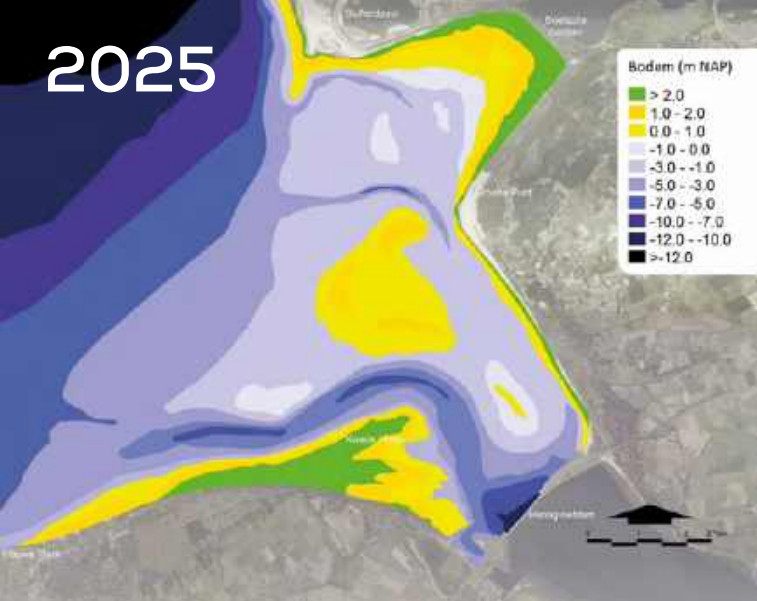
Kortom, er treden door de verzanding zowel voor de natuur als voor de recreatie en economie positieve en negatieve veranderingen op. Daarom is het belangrijk een toekomstperspectief te hebben en voorbereid te zijn op de toekomstige ontwikkelingen en zoveel mogelijk kansen te benutten die de nieuwe situatie met zich mee zal brengen.

Naast de verzanding spelen er in het kustgebied van de Haringvlietmonding nog veel meer trends en ontwikkelingen. Bijvoorbeeld de noodzaak tot verduurzaming en aanpassing aan de klimaatverandering, de afname van de biodiversiteit, verschuivingen in de recreatie- en toerismesector, de visserij die onder druk staat, de leefbaarheid in de dorpen die onder druk staat en een toenemende mobiliteit, wat met name zorgt voor drukte op de N57. Ook voor deze ontwikkelingen is aandacht geweest bij het opstellen van het toekomstperspectief.

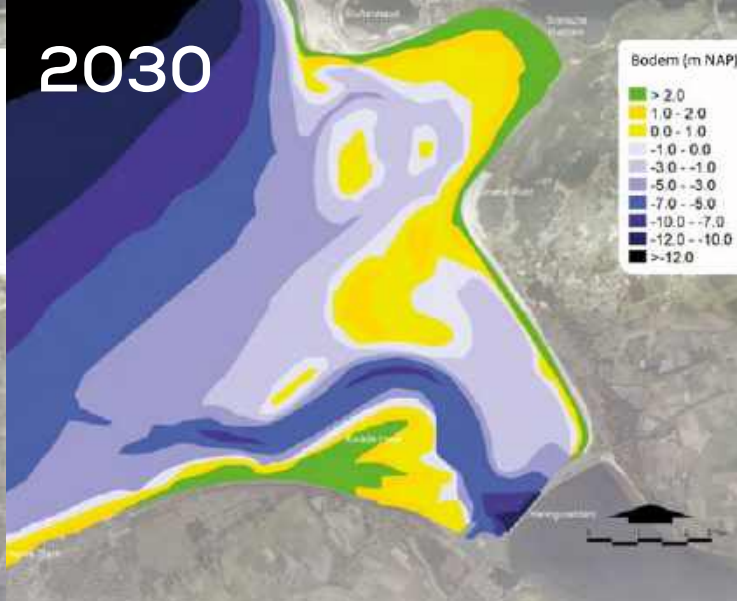
1.2 Doel toekomstperspectief

Dit toekomstperspectief toont de stip op de horizon waar we als coalitie (zie paragraaf 1.3) de komende jaren naar toe werken, samen met alle stakeholders in het gebied. We geven aan hoe we daarbij de bestaande kwaliteiten willen behouden en versterken en hoe we daarbij omgaan met de verzanding en andere trends en ontwikkelingen. Uitgangspunt is een goede balans tussen natuur, recreatie en economie en alle andere belangen die spelen in het gebied. Het is een integraal verhaal, waarin we onderzocht hebben hoe natuur, recreatie en economie elkaar kunnen versterken en hoe we zoveel mogelijk kansen kunnen benutten.

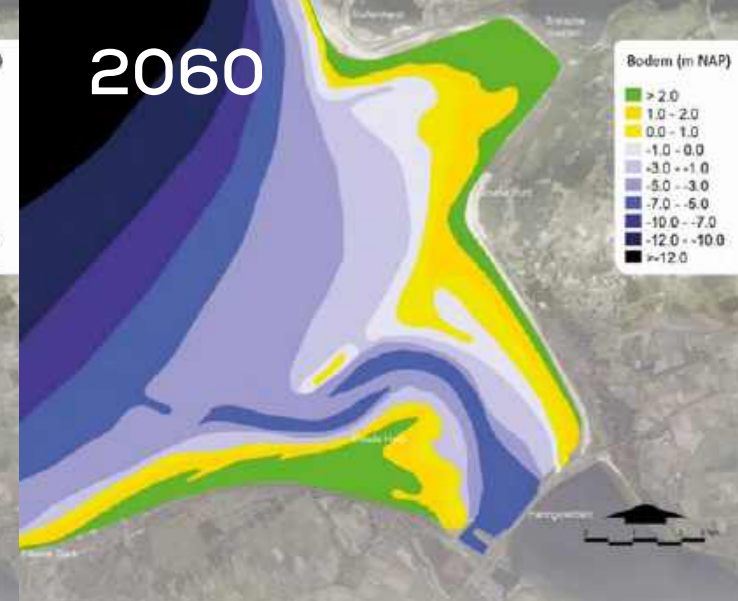
2025

2030

2060

Vanwege de beperkte voorspelbaarheid van toekomstige morfologische ontwikkelingen wordt het opmeten van oppervlakten of strandbreedtes in deze figuur afgeraden.

Het toekomstperspectief schetst de richting (of 'koers') voor de toekomstige ontwikkeling van de Haringvlietmonding op weg naar 2060. Maar het perspectief is geen blauwdruk, de richting is niet in beton gegoten. Er blijft altijd ruimte voor flexibiliteit en aanpassingen. Het toekomstperspectief legt geen ontwikkelingen vast, maar inspireert en nodigt ondernemers, organisaties en overheden uit te komen met passende initiatieven en investeringen. Ook voor het opstellen van eigen plannen kunnen de coalitiepartijen het toekomstbeeld gebruiken.

Het toekomstperspectief laat zien welk soort initiatieven in het gebied bij kunnen dragen aan het daadwerkelijk realiseren ervan. In de uitvoeringsparagraaf achterin dit document gaan we in op wat verder opgepakt moet worden om het toekomstperspectief realiteit te maken. We zien het opstellen van dit toekomstperspectief dan ook niet als een eindpunt, maar veel meer als een vertrekpunt voor verdere samenwerking met alle betrokkenen in het gebied. Op deze wijze kunnen we samen werken aan het nieuwe verhaal voor de Haringvlietmonding!

Relatie met andere visietrajecten

Het is belangrijk te beseffen dat er andere onderzoeken lopen waarmee rekening gehouden moet worden in en rond de Haringvlietmonding en waarmee geschakeld moet worden omdat we niet alles zelfstandig kunnen beslissen. Belangrijk zijn onder meer het traject van de deltacommissaris en het Deltaprogramma, de Ruimtelijke Puzzel en het Ontwikkelperspectief voor het NOVEX-gebied Rotterdamse Haven. Waar voorliggend Toekomstperspectief Haringvlietmonding 2060 uitgaat van de autonome morfologische ontwikkeling, kunnen de genoemde trajecten tot andere scenario's leiden. We zien het Toekomstperspectief Haringvlietmonding 2060 vooral als een inspiratiedocument dat de kansen toont voor ecologie en economie als niet wordt ingegrepen in de natuurlijke ontwikkeling. Het vormt daarmee een bouwsteen om mee te nemen in de andere trajecten.

1.3 Samenwerking in een brede coalitie

Het toekomstperspectief is ontwikkeld door een brede coalitie van partijen. De visieontwikkeling is een vervolgstap op het onderzoek dat de coalitiepartijen samen hebben laten uitvoeren naar de morfologische ontwikkelingen en effecten (Arcadis 2022). De volgende partijen nemen deel aan deze coalitie:

- Gemeente Voorne aan Zee
- Gemeente Goeree-Overflakkee
- Gemeente Nissewaard
- Vereniging Natuurmonumenten
- Stichting Het Zuid-Hollands Landschap
- Recreatieschap Voorne-Putten
- Havenbedrijf Rotterdam
- Waterschap Hollandse Delta
- Provincie Zuid-Holland
- Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid

1.4 Maatschappelijke klankbordgroep

Het toekomstperspectief is opgesteld in nauwe samenspraak met een maatschappelijke klankbordgroep (MKBG) met daarin stakeholders uit het gebied. Voor de MKBG zijn partijen uitgenodigd die respectievelijk de belangen behartigen van:

→ DE RECREATIESECTOR:

- › Toeristisch Ondernemers Platform (TOP) Voorne-Putten
- › Nederlandse Vereniging voor Handel en Industrie op het gebied van Scheepsbouw en Watersport (HISWA)
- › Vereniging van Eigenaren en Exploitanten van Recreatieondernemingen (VEERO)
- › Watersportverbond
- › Nederlandse Kitesurf Vereniging
- › Vertegenwoordiging namens de strandpaviljoenhouders

→ HET MARITIEME CLUSTER IN STELLENDAM EN ANDERE ONDERNEMERS:

- › Brielse Belangen Vereniging / BIZ Seggelant Brielle (mede namens Business Club Nieuw Voorne, Hellevoetsluis en ondernemers uit de voormalige gemeenten Westvoorne en Brielle)
- › Federatie Ondernemersverenigingen Goeree-Overflakkee (FOGO)
- › Vissersvereniging Zuidwest
- › United Fish Auctions
- › Bedrijven InvesteringsZone (BIZ) voor Korteweg en Deltahaven (-Binnen), Stellendam
- › Damen Maaskant Shipyards Stellendam
- › Padmos
- › Reddingsbrigade Rockanje

→ DE NATUUR:

- › Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV afdeling Hollandse Delta)
- › Stichting Duinbehoud
- › Natuur- en Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee (NLGO)
- › Stichting Strand in Zicht, Voorne-Maasvlakte
- › Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland (NMZH)

In de MKBG hebben stakeholders hun belangen meegegeven. De MKBG heeft actief meegedacht gedurende het gehele proces en veel informatie en advies gegeven. Daardoor is vanuit veel verschillende invalshoeken naar het gebied gekeken en hebben we vervolgens gericht met elkaar de juiste keuzes kunnen maken. De resultaten van het gezamenlijke proces hebben we samengebracht in voorliggend toekomstperspectief, met inspirerende verbeelding van de kansen die we zien.

1.5 Proces toekomstperspectief

We hebben het toekomstperspectief opgesteld in drie stappen, waarbij het onderzoek van Arcadis de basis heeft gevormd. In het voorjaar van 2023 zijn we gestart met het ophalen van ideeën, wensen en gedachten en kansen bij de ambtelijke projectgroep, bij bestuurders en bij de MKBG (stap 1). Tevens hebben we een aantal schuarpunten en synergiemogelijkheden besproken om te kijken welke mogelijke ontwikkelrichtingen er voor de toekomst mogelijk zijn.

Op basis van alle input uit stap 1 zijn we in de stap 2 - rond de zomer en in het najaar van 2023 - aan de slag gegaan met ontwerpend onderzoek en het opstellen van een toekomstverkenning. Een concept van de toekomstverkenning hebben we op hoofdlijnen getoetst aan de Wet natuurbescherming (die per 1 januari 2024 is opgegaan in de Omgevingswet) en we hebben juridische checks gedaan bij de bevoegde gezagen: het ministerie van LNV (nu: LNVN) en de provincie Zuid-Holland. Vervolgens hebben we de toekomstverkenning aangevuld en besproken met de projectgroep, de bestuurders en de MKBG. Daarnaast heeft er op 14 november 2023 een informatiebijeenkomst voor de algemene besturen plaatsgevonden waarvoor de raadsleden van de gemeenten Voorne aan Zee, Goeree-Overflakkee en Nissewaard zijn uitgenodigd alsmede de leden van het algemene bestuur van waterschap Hollandse Delta en de statenleden van de provincie Zuid-Holland.

Op basis van de reacties die we hebben opgehaald tijdens deze sessies hebben we de toekomstverkenning in stap 3 verder uitgewerkt tot voorliggend toekomstperspectief. Een concept van het toekomstperspectief is voorgelegd aan de projectgroep, aan de bestuurders en aan de MKBG. Vervolgens is het toekomstperspectief definitief gemaakt in het najaar van 2024.

An aerial photograph of a coastal landscape. On the left, a dark, forested landmass meets a sandy beach. The ocean extends to the horizon under a blue sky with scattered white clouds. A large, white, stylized number '2' is centered in the upper half of the image.

2

**ER IS VEEL OM
TROTS OP TE ZIJN!**

2. Er is veel om trots op te zijn!

2.1 Veel verschillende kwaliteiten

Bij het opstellen van een toekomstperspectief is het belangrijk goed te kijken hoe de situatie nu is en wat er allemaal aan kwaliteiten al zijn die het waard zijn om te behouden of verder te versterken. En in het gebied van de Haringvlietmonding is er nu al veel om trots op te zijn!

VEEL MOOIE LANDSCHAPPEN

De Haringvlietmonding kent een grote afwisseling aan hele fraaie landschappen. Het open en dynamische landschap van de Noordzeekust – met de zee, het strand, de slikken en de platen – wordt scherp begrensd door de duinen. Ook de Haringvlietdam vormt sinds 1970 een scherpe begrenzing en de grens tussen de dynamische en zoute of brakke kust en het ingedamde en zoete Haringvliet. De duinen van Goeree en Kwade Hoek en Voornes Duin bestaan uit een afwisselend landschap van open

delen, struwelen, duinbossen, duinmeren, poelen, moerassen en vochtige duinvalleien. Achter de duinen liggen zeekleipolders, met een overwegend agrarisch karakter met open akker- en weidegebieden, maar ook natuurlijke kreekrestanten tussen dijken. Op Voorne liggen op de overgang van de duinen naar de vrij grootschalige open polders de zanderijen, die bestaan uit een kleinschalig, halfopen landschap met een afwisseling van weides, akkers, bosjes en houtwallen. Hier liggen in de binnenduinrand ook bosrijke landgoederen, op de overgang van hoog naar laag. Langs de noordrand van Voorne liggen het Oostvoornse Meer en het Brielse Meer, die landschappelijk onderling sterk verschillen. Het Oostvoornse Meer is omringd met rietland, bosjes, strandjes en duinen. Het Brielse Meer is gelegen in een halfopen en meer parkachtig landschap bestaande uit bospercelen afgewisseld met strandjes en ligweides.

GEVARIEERDE NATUUR

De grote variatie in landschappen en de rust en ruimte zorgen ook voor een bijzondere, veelzijdige natuur. De biodiversiteit van het kustgebied is zeer hoog. Die grote diversiteit komt vooral door de vele overgangen: de afwisseling van droog en nat, zoet en zout, hoog en laag, zonnig en schaduwrijk. De kust (Voordelta), de duinen van Goeree en Kwade Hoek en Voornes Duin en het Haringvliet zijn van internationaal belang voor de natuur en daarom onderdeel van het Europese netwerk van natuurgebieden (Natura2000). De Voordelta wordt gekenmerkt door een grote dynamiek en de ontwikkeling van nieuwe zandplaten en duinen. Deze dynamiek zorgt ervoor dat er ook in de toekomst sprake is van de ontwikkeling van natuur. Deze natuur is van groot belang als leefgebied voor bijzondere plant- en diersoorten. De zee, stranden, slikken en platen van de Voordelta zijn onder meer van belang voor gewone en grijze zeehond en voor veel futen, eenden, steltlopers, sterns en andere broed- en trekvogels en overwinterende vogels. Ook het Oostvoornse Meer is van belang voor veel overwinterende watervogels. In de duinen is vooral de flora zeer bijzonder: hier komt meer dan de helft van alle ruim 1.500 Nederlandse plantensoorten voor. In de polders achter de duinen bezitten vooral de kreekrestanten hoge natuurwaarden.

RIJKE GESCHIEDENIS

Het gebied heeft een rijke geschiedenis die vaak nog herkenbaar is in het landschap, zoals de landgoederen in de binnenduinrand, de bunkers van de Atlantikwall, de 15e-eeuwse burcht in Oostvoorne en de vestingsteden Brielle en Hellevoetsluis in het achterland. Voorne staat bovendien van oudsher bekend om de rijke badcultuur: vanuit de steden kwamen mensen hier vroeger al naar toe om een beetje kleur op hun gezicht te krijgen. De Haringvlietdam is als onderdeel van de internationaal beroemde Delta-werken natuurlijk ook een belangrijk cultuurhistorisch icoon van het gebied.

De Haringvlietmonding kent bovendien een rijke maritieme cultuurhistorie. De unieke kwaliteiten en verhalen van onder andere de visserijhaven Stellendam, vestingstad en marinehaven Hellevoetsluis, het Kanaal als historische poort naar Rotterdam en het erfgoed van het Historisch Haringvliet komen hier allemaal samen. De Voordelta en de Haringvlietmonding vormen bovendien van oudsher een belangrijke economische toegangspoort.

De verhalen liggen voor het oprapen en het zijn deze verhalen die de beleving en aantrekkingskracht van de Haringvlietmonding mede bepalen. En sommige verhalen kunnen we juist nog veel beter voor het voetlicht brengen.

AANTREKKELIJK RECREATIEGEBIED

Al die fraaie landschappen, bijzondere natuur en cultuurhistorie maken dat het gebied heel aantrekkelijk is voor verschillende vormen van recreatie, zowel voor inwoners als voor bezoekers. Zowel in het landschap als binnen de kernen is een rijke cultuurhistorie terug te zien. De cultuurhistorische waarden van de kernen bepalen de identiteit van de kernen en vormen (potentiële) aantrekkelijke trekpleisters voor bezoekers in de stadjes, dorpen en het landschap.

Grote delen van het gebied zijn (op paden) toegankelijk. Er is een duidelijke zonering met meer intensief en meer extensief gebruikte delen binnen de natuurgebieden. Enkele delen zijn wel permanent afgesloten, bijvoorbeeld enkele particuliere terreinen en de slikken en zandplaten voor de kust die dienen als rustgebieden voor vogels en zeehonden. Daarnaast zijn enkele kleine gebieden tijdelijk afgesloten tijdens het broedseizoen.

De badstranden van Rockanje en Ouddorp en het Maasvlaktestrand trekken op warme dagen grote aantallen bezoekers, uit binnen- en buitenland. Hier komen veel zonzonbidders. In Rockanje zijn dat relatief veel families met jonge kinderen die veilig kunnen spelen in het ondiepe water. Er zijn bij Rockanje en Ouddorp verschillende strandpaviljoens aanwezig. Het strand bij Oostvoorne en het strand op de zuidpunt van de Maasvlakte worden vooral op dagen met veel wind bezocht door grote aantallen wind- en kitesurfers.

Daarnaast zijn er ook altijd delen van het strand te vinden waar rustzoekers kunnen struinen of een rit te paard kunnen maken, zoals bij de Kwade Hoek op Goeree en de Groene Punt op Voorne. Dergelijke tochtjes kunnen goed gecombineerd worden met een route door de duinen. De fraaie duinen en (op Voorne) de landgoederen in de binnenduinstrand trekken wandelaars, fietsers en ruiters van heinde en verre. Juist de aanwezigheid van het fraaie duingebied maakt de kust zo aantrekkelijk.

Het Haringvliet is heel belangrijk voor de watersport. Er zijn jachthavens in Stellendam en Hellevoetsluis. In het Haringvliet/Hollands Diep zijn in totaal ruim twintig particuliere en verenigingsjachthavens met in totaal 4500 ligplaatsen. Bij de noordzijde van de Haringvlietdam ligt het Quackstrand met strandpaviljoens en een catamaranvereniging. Ook de natuur op en langs het Haringvliet is op verschillende plekken goed te beleven. Een heel mooi voorbeeld is het fraaie vogelobservatorium 'Tij' nabij Scheelhoek en de haven van Stellendam.

Het Oostvoornse Meer biedt ook veel recreatieve mogelijkheden. Hier kan worden gedoken naar oude scheepswrakken en het meer trekt veel windsurfers. Rondom het meer liggen een paar strandjes en er zijn wandel-, fiets-, ruiter- en mountainbikeroutes. Voor natuurliefhebbers is het gebied ook interessant, vooral aan de zuidzijde bij het Groene Strand. Verder liggen er verspreid rondom het meer enkele horecavoorzieningen.

Het Brielse Meer is populair onder watersporters. Er zijn jachthavens en strandjes langs het meer. Rondom het Brielse Meer loopt een fietspad.

Langs het Brielse Meer is ook veel verblijfsrecreatie aanwezig. Ook achter de duinen bij Oostvoorne, Rockanje en Hellevoetsluis liggen verscheidene campings en vakantieparken. Oostvoorne en Rockanje vormen als groene dorpen met hun voorzieningen en goede ligging ten opzichte van de duinen en het strand een goede uitvalsbasis voor recreanten. Ook bij de meeste andere dorpen en steden op Voorne en Goeree is veel verblijfsrecreatie aanwezig, vooral rondom Ouddorp.

Het agrarische buitengebied is behalve een economisch waardevol productielandschap ook een aantrekkelijk gebied voor recreanten. De dijken vormen fraaie, doorlopende fietsroutes. Langs de oude kreken als de Strype zijn – in het kader van het kreekherstel – krekpaden aangelegd voor voetgangers. Het agrarisch gebied is echter nog nauwelijks recreatief ingericht. Er zijn hier nog volop mogelijkheden en kansen om het agrarische buitengebied recreatief nog beter te ontsluiten en beleefbaar te maken.

NAUTISCH/MARITIEM CLUSTER VAN STELLENDAM

Een heel andere kwaliteit is het innovatieve en sterke nautisch/maritiem cluster van Stellendam, waarin vooral de volgende subsectoren sterk zijn vertegenwoordigd: visserij, scheepsbouw, jachtbouw/watersport-industrie, maritieme toeleveranciers en dienstverleners, visserijonderwijs en scheepvaart- en techniekonderwijs. In de binnen- en buitenhaven bevinden zich onder meer een visafslag, een garnalenpellerij, twee grote scheepswerven, het Visserij-innovatiecentrum, de 'visserij school' STC Campus-Zuidwest, een jachthaven, een zeehondenopvang, maritieme maakindustrie en verschillende technische bedrijven. De havens zijn belangrijk voor de economie en de identiteit van Stellendam en heel Goeree-Overflakkee.

HECHTE GEMEENSCHAPPEN MET EEN EIGEN IDENTITEIT

De dorpen en vestingsteden in het gebied rond de Haringvlietmonding hebben, zowel op Goeree als op Voorne, elk een duidelijke eigen identiteit die nauw verbonden is met het landschap waarin ze liggen. Zo liggen de vestingsteden Hellevoetsluis en Brielle op strategische plekken aan belangrijke waterwegen. Rockanje en Ouddorp zijn groene kustdorpen en de familiebadplaatsen aan zee. Oostvoorne is een aantrekkelijk woondorp in de duinen, met allure, kleinschaligheid en authenticiteit. Stellendam is een vissersdorp dat nauw verbonden is met de haven. Vooral de dorpen hebben vaak hechte gemeenschappen.

FACTSHEET

Huidige situatie Haringvlietmonding

Feiten over recreatie & toerisme

- **303.000 unieke bezoekers**, hebben in 2022 een bezoek gebracht aan de duinen en stranden van Voorne wat de status van N2000-gebied heeft, deze bezoekers zijn goed voor **1-1.5 miljoen bezoeken** (bron: bezoekersonderzoek bureau Kantar in opdracht van PZH).
- Ondernomen activiteiten tijdens de bezoeken zijn bijvoorbeeld **wandelen (70%), horeca bezoeken (33%) en zwemmen (3%)** (bron: bezoekersonderzoek bureau Kantar, in opdracht van PZH, 2022).
- Volgens het Arcadisrapport bedroegen de **bestedingen van dagrecreanten en verblijfstoeristen in Voorne-Putten en Goeree-Overflakkee circa € 400 miljoen per jaar**. De verdeling van deze bestedingen over de belangrijkste bezoekmotieven is: Bad/strand/water: € 260 miljoen (65%), Natuur: € 100 miljoen (25%) en Cultuur (en overig): € 40 miljoen (10%). De kust vormt een belangrijk onderdeel van de aantrekkingskracht van de Zuid-Hollandse eilanden. Er zijn drie dominante motieven om naar de Zuid-Hollandse eilanden te komen, gebaseerd op de aantrekkingskracht van het gebied: **1) strand- en waterbeleving, 2) natuurbeleving en 3) cultuurbeleving**. (bron: hoofdrapport: onderzoek verzanding Haringvlietmonding morfologische ontwikkelingen en effecten, Arcadis 2022).
- De **toeristisch-recreatieve sector** op Voorne-Putten telt **2.890 banen**, op Goeree-Overflakkee is dit aantal **1.580** (2019). (bron: factsheet recreatie en toerisme Voorne-Putten 2021).
- Volgens waarnemingen van Vereniging Natuurmonumenten is de intensiteit van het **recreatief gebruik** van Natura2000-gebied Voornes Duin in de laatste jaren **sterk toegenomen**. (bron: Vereniging Natuurmonumenten).

Feiten over natuur

- Aan de zeezijde van de Haringvlietsluizen liggen **drie Natura 2000-gebieden: Voordelta, Voornes Duin en Duinen Goeree & Kwade Hoek**. Deze gebieden zijn onderdeel van een Europees Netwerk van > 27.000 gebieden van grote natuurwaarde.
- Broed- en trekvogels: het aantal **soorten broedvogels is met 135 ook extreem hoog**. Hoger dan op Texel en dat is twintig keer groter in oppervlakte. Ook de aantallen en aantal soorten **trekvogels is met >300 extreem hoog**.
- In de duinen is vooral de flora zeer bijzonder: hier komt **meer dan de helft van alle ruim 1.500 Nederlandse plantensoorten** voor.

Feiten woon- en leefklimaat

- Op Voorne-Putten leven ruim **150.000 mensen**, op Goeree-Overflakkee zijn dit er iets meer dan **50.000**. Het gebied trekt nieuwe inwoners aan.
- Het aantal en aandeel mensen **boven de 65 jaar** is met name aan het groeien. De keerzijde is een krimp in de beroepsbevolking op Voorne-Putten.
- In een recent onderzoek wordt aangegeven dat **meer dan de helft één of vaker dan één keer per week een natuur- of recreatiegebied bezoeken**, waarbij ontspanning van groot belang is. Verder wordt in het onderzoek duidelijk dat inwoners met name behoefte hebben aan **voorzieningen voor rustige natuurbeleving** en in kleine mate voor evenementen. (bron: hoofdrapport: onderzoek verzanding Haringvlietmonding morfologische ontwikkelingen en effecten, Arcadis 2022)

FACTSHEET

Huidige situatie Haringvlietmonding

Feiten nautisch/maritiem cluster Stellendam

- De vloot in Stellendam bestaat uit **25 kotters**, waarvan **15 pulskor- en 10 garnalenkotters**, waarbij voornamelijk op tong, schol, griet, kabeljauw, tarbot, wijting, poon, schar, bot, tongschar en garnalen wordt gevestigd. Deze vloot is goed voor **125-150 arbeidsplaatsen** en een toegevoegde waarde van circa **€ 13 miljoen** (United Fish Auctions, 2021).
- Er worden circa **400-500 ton garnalen** verhandeld in Stellendam, met een waarde van circa **€ 3 mln**. Stellendam is een bescheiden speler t.o.v. andere visafslagen (circa 5%).
- De afslag van vis in Stellendam is **4000-5000 ton** met een waarde van circa **€ 23 mln**. Hier bevindt Stellendam zich in de middencategorie.
- In Stellendam zijn **twee scheepswerven** actief: Padmos en Maaskant Shipyards Stellendam. Beide werven zijn deels afhankelijk van de toegankelijkheid van de haven van Stellendam. Volgens onderzoek (Ecorys, 2016) bedroeg het aantal arbeidsplaatsen van beide werven samen circa 165 fte. De werkgelegenheid bedraagt momenteel ongeveer **200 fte** exclusief toeleveranciers en personeel van uitzendbureaus (informatie Padmos, 2021). Gemiddeld over de jaren 2008 – 2018 hadden de twee werven een jaarlijks omzet van circa € 43 tot 58 miljoen. Vanaf 2019 is de gezamenlijke omzet verder gestegen tot boven de **€ 60 miljoen** (informatie Padmos, 2021). Circa **50-75% van deze omzet is visserij-gerelateerd**. In deze omzet is ten dele ook de omzet verwerkt van een aantal toeleveranciers (zoals Wetec, IJtama, Redert en Coöperatie

Westvoorn) die ook gerelateerd zijn aan de havens van Stellendam. Buiten de leveringen die zij rechtstreeks aan de scheepswerven doen, hebben deze toeleveranciers ook andere omzet waarbij zij afhankelijk zijn van de havens van Stellendam.

- Het **aantal scheepspassages bij de Goereesluis** van 2020, de **maritieme toegangspoort tot de Haringvliet**, geeft een beeld van de intensiteit van scheepvaart en visserij in het gebied. Recreatievaart en met name zeiljachten zijn in aantallen de belangrijkste categorie met **ruim 2200 zeiljachten** in 2020. Dit aantal is bijna 50% van het totaal aantal bewegingen door de sluis.
- Afhankelijk van een **goede doorgang door de vaargeul (Slijkgat)** zijn jachthavens in Stellendam, Hellevoetsluis, Middelharnis en Stad aan het Haringvliet (Atlantica) en verder gelegen plekken langs het Hollands diep. Verhuur van ligplaatsen en aanleg van passanten vormen belangrijke inkomsten voor de havens. Ook voor verder stroomopwaarts gelegen jachthavens is het Slijkgat een belangrijke vaarweg.
- Zowel de **beroepsvaart/visserij** als de **recreatievaart** is **afhankelijk van de toegang naar havens en zee via het Slijkgat**. Het **op diepte houden van de vaargeul** is vooral van belang voor de beroepsvaart die tot 4 meter diep kunnen steken. Voor de recreatievaart is de diepte verhoudingsgewijs doorgaans minder cruciaal, vanwege de beperkte diepgang (tot ca. 2 meter maximaal). De **breedte én een goede markering van de vaargeul** zijn voor alle schepen van belang.

(bron: hoofdrapport: onderzoek verzanding Haringvlietmonding morfologische ontwikkelingen en effecten, Arcadis 2022)

Rijk landschap
Contrasten
Verschillende kernen

Havens en meren

Woondorp in de duinen

Vestingstad
aan het Brielse Meer

Zanderijen

Polderdorpen

Voordelta

Strand en duinen

Badplaats
aan zee

Polders en dijken

N57

Vestingstad
aan het Haringvliet

Strand en duinen

Buitenhaven
Stellendam

Badplaats aan
zee

Historische plaats

Polders en dijken

Vissersdorp

Haringvliet

2.2 Uitgaan van de kracht van het gebied

De vele kwaliteiten maken de Haringvlietmonding tot een aantrekkelijke plek om te wonen, te werken en te recreëren en de Haringvlietmonding is van cruciaal belang voor de natuur als leefgebied voor bijzondere plant- en diersoorten. Niet voor niets is het gebied in 2019 uitgeroepen tot beste duurzame natuurbestemming ter wereld, Best of Nature. In 2020 kon het gebied daar de prijs ITB Earth Award 2020 aan toevoegen. Al jaren zijn de stranden van Rockanje en Ouddorp te vinden in de landelijke top van de schoonste stranden. Niet alleen ontvangen ze jaarlijks het internationale keurmerk de Blauwe Vlag, maar ook al meerdere opeenvolgende jaren de prestigieuze Platinum Quality Coast Award.

Uit een recente enquête onder inwoners van Voorne aan Zee (in 2023, in het kader van de Omgevingsvisie Voorne aan Zee) is gebleken dat ook inwoners trots zijn op het groen en de natuur van het gebied en het mooie kustlandschap. Ze vinden het belangrijk dat er ruimte is voor plant en dier en het behouden van de duinen en dat er tegelijkertijd ruimte is voor kleinschalige recreatieve ontwikkelingen die passend zijn bij het gebied (bijvoorbeeld fiets- en wandelroutes).

Dat geeft aan hoe belangrijk het is de kracht van het gebied als uitgangspunt te nemen voor ontwikkelingen in de toekomst en uit te gaan van de eigen kracht. Daarbij is het nodig breder te kijken dan alleen naar de zee en het strand. Juist de combinatie met de duinen en de polders, de dorpen en de vestingsteden geeft het brede palet dat zo aantrekkelijk is door de afwisseling en de contrasten. Het is belangrijk al die verschillende kwaliteiten en gebieden met elkaar te verbinden en meer uit te nutten. Daar liggen veel kansen.

Juist de combinatie met de duinen en de polders, de dorpen en de vestingsteden geeft het brede palet dat zo aantrekkelijk is door de afwisseling en de contrasten.

3

POSITIE IN DE REGIO

3. Positie in de regio

Wat maakt de Haringvlietmonding nu zo uniek? Om dat vast te stellen is het goed even uit te zoomen en te kijken wat de positie is in de regio.

3.1 Onderdeel van de Zuidwestelijke Delta: een oase van rust en ruimte

De Haringvlietmonding is onderdeel van de Zuidwestelijke Delta. De Zuidwestelijke Delta vormt een oase van rust en ruimte pal naast een drukke wereldstad die wordt gevormd door de Randstad en de Vlaamse Ruit. Maar liefst 42 miljoen mensen wonen op minder dan drie uur rijden van de delta, waar ze kunnen ontsnappen aan de hectiek van het dagelijks leven in en rondom de stad en kunnen ontspannen en genieten van de rust en de ruimte. Met de aanleg van de Blankenburgverbinding zal de

bereikbaarheid van de Haringvlietmonding en de hele Zuidwestelijke Delta vanuit de Randstad alleen maar verbeteren. En andersom, als je in de delta woont, dan heb je de natuur voor de deur maar de voorzieningen van de stad om de hoek.

Kijkend vanuit ecologisch oogpunt naar het belang van de Haringvlietmonding en de Zuidwestelijke Delta als geheel, dan valt op dat het een belangrijk knooppunt is. In noord-zuidrichting vormt de delta een belangrijke schakel in de Oost-Atlantische vliegroute van trekvogels. Veel vogels maken hier een tussenstop om even bij te tanken op de lange tocht vanuit de arctische gebieden naar tropisch Afrika of op de terugweg naar het noorden. Tegelijkertijd is de delta in oost-westrichting een belangrijke doorgang in de trekroute voor vissen die van de grote rivieren naar de zee trekken en andersom. Met het op een kier zetten van de Haringvlietssluisen is die route weer beter toegankelijk geworden voor vissen, maar nog niet optimaal.

Ecologisch knooppunt

Fly-way voor trekvogels: onderdeel van de Oost-Atlantische vliegroute

Swim-way voor vissen: onderdeel van de trekroute tussen zee en de grote rivieren

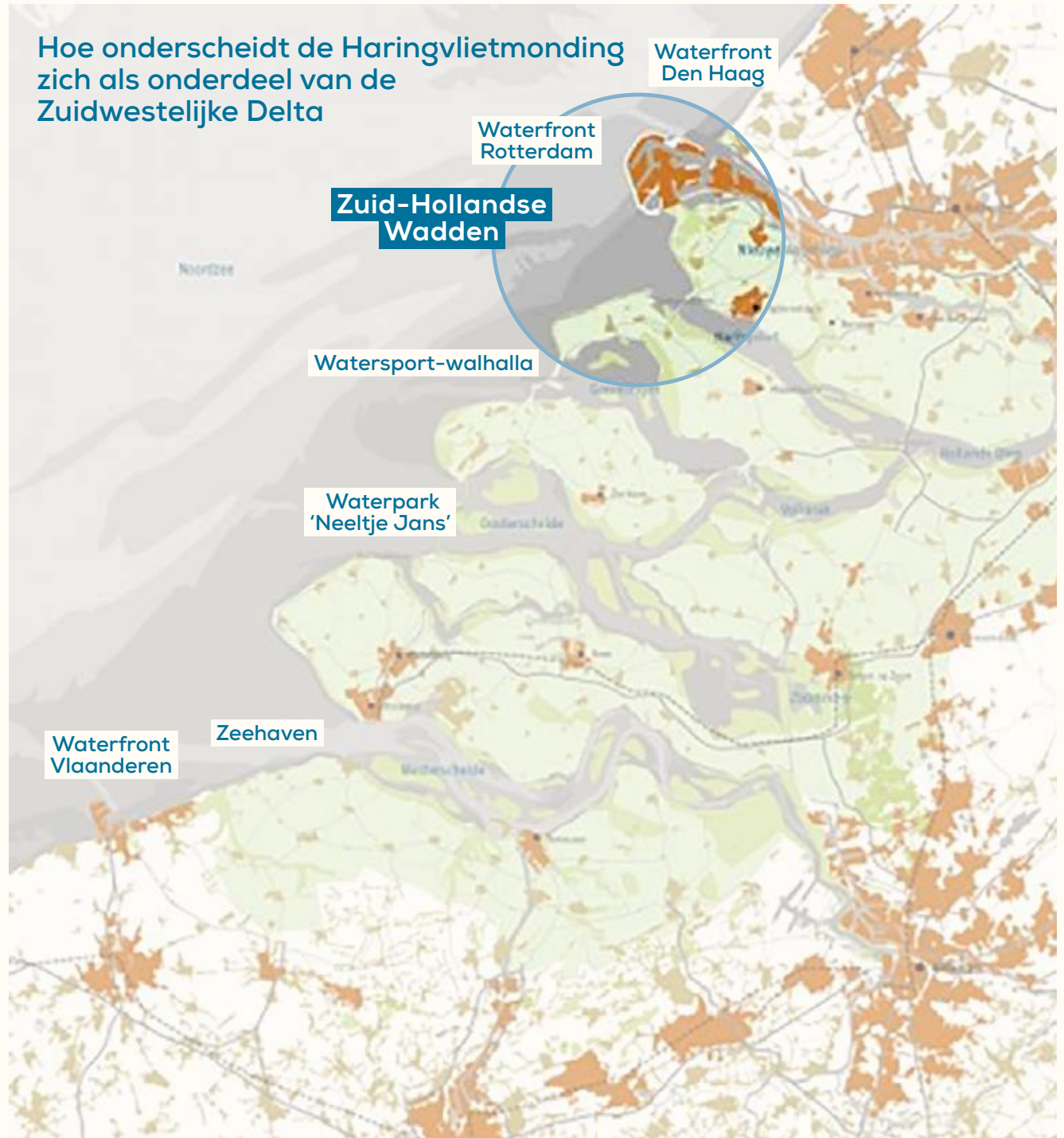

Bron: Wadden Sea Quality Status Report

Bron: Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050

Hoe onderscheidt de Haringvlietmondning zich als onderdeel van de Zuidwestelijke Delta

Haringvlietdam 1957-1970

Brouwerdam 1962-1971

Oosterscheldekering 1978 -1986

Veerse Gatdam 1958-1961

3.2 De Haringvlietmonding is uniek binnen de Zuidwestelijke Delta

De Deltawerken zijn internationaal bekend door hun betekenis voor de waterveiligheid op de Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden. Ze hebben ook gezorgd voor een sterk verbeterde bereikbaarheid van de delta en daarmee voor een grote groei in de recreatie en het toerisme, het MKB en de doorontwikkeling van de landbouw. De Deltawerken hebben bovendien nieuwe ruimtelijke kwaliteiten toegevoegd. Zo is de route over de deltadammen (N57) een prachtige 'scenic route' van het Brielse Meer tot aan het Veerse Meer. De Haringvlietdam is daar onderdeel van. Tegelijkertijd zijn er door de Deltawerken ook grote verschillen ontstaan tussen de zeegaten in de Zuidwestelijke Delta. De Grevelingen en het Haringvliet zijn (grotendeels) afgesloten van de zee, terwijl de Westerschelde en de Oosterschelde (met de stormvloedkering) nog open zijn. In de Grevelingen en het Haringvliet is door de afsluiting de afgelopen decennia een grote verandering opgetreden in de dynamiek van het

getijdensysteem. Achter de dammen is de dynamiek (grotendeels) verdwenen, met grote negatieve gevolgen voor de aanwezige biotopen en soorten, en ook aan de zeezijde ontwikkelt de delta zich hier heel anders dan bij de Ooster- en Westerschelde.

Vooral in de Haringvlietmonding is een soort waddenvorming op gang gekomen, waarbij zandplaten, slikken en schorren ontstaan, die de komende jaren – ondanks de zeespiegelstijging – zal doorzetten. Dat is uniek voor de Zuidwestelijke Delta. Eigenlijk zou je kunnen zeggen dat in de Haringvlietmonding het waddengebied van Zuidwest-Nederland aan het ontstaan is. De Haringvlietmonding is het grootste gebied met platen, slikken en schorren in de Voordelta. Juist daardoor is de Haringvlietmonding binnen de Voordelta en binnen de Zuidwestelijk Delta een zeer belangrijk gebied voor watervogels en zeehonden, die op de slikken, platen en schorren naar voedsel zoeken en rustplaatsen vinden. Dat is heel waardevol, zeker omdat op veel andere plekken in de Zuidwestelijke Delta (bijvoorbeeld in de Oosterschelde) zandplaten juist verdwijnen.

Tegelijkertijd is in de Haringvlietmonding te zien dat de dynamiek in de bestaande duinen afneemt. In het kader van kustverdediging zijn in het verleden delen van de zeereep dichtgelegd, soms met slibrijk zand. Ook zijn delen ingeplant. Daardoor is het grootste deel van de zeereep niet dynamisch, maar dichtgegroeid met struweel. Dat vermindert de doorwaai van kalkrijk zand landinwaarts en zorgt voor meer luwte, wat het dichtgroeien van het duin versnelt. Ook het instorten van konijnenpopulaties heeft bijgedragen aan het versneld dichtgroeien van het duin. Ook stikstofdepositie, wat voor zowel vermesting als verzuring zorgt, draagt hier aan bij. Het gevolg is dat alleen door menselijk ingrijpen (het grootschalig weghalen van beplanting en het verminderen van externe drukfactoren) bepaalde natuurwaarden die afhankelijk zijn van de dynamiek, in stand kunnen worden gehouden (wat nodig is om de Natura2000-

doelstellingen te halen). Elders in de Zuidwestelijke Delta zijn er maar weinig dynamische duingebieden en deze staan vaak ook onder druk, zoals op Schouwen Duiveland en Walcheren en de natte duinvalleien in de Grevelingen. Maar in de Haringvlietmonding biedt de verzanding juist ook kansen voor het ontwikkelen van nieuwe dynamische duinen en van vochtige duinvalleien. Deze kunnen ontstaan vóór de bestaande duinen van Voorne, op de Hinderplaat die aanlandt aan de kust en ook bij de Kwade Hoek kunnen ze verder tot ontwikkeling komen. Zo kan een heel robuust gebied ontstaan met heel veel variatie, met overgangen tussen nat en droog en tussen zoet en zout. Naar verwachting zullen de jonge duinen en duinvalleien vanzelf ontstaan op de Hinderplaat als deze is aangeland, want daar is wel dynamiek. Dit verschuivende landschap kan betekenen dat er minder hoeft te worden ingegrepen in het bestaande duingebied.

Door de unieke waddenvorming vormt de Haringvlietmonding binnen de Zuidwestelijke Delta nu al de meest natuurlijke kust. In de Haringvlietmonding is iets heel bijzonders aan het ontstaan wat in de rest van de delta en langs de Hollandse kust niet aanwezig is. Dat onderscheidende karakter biedt grote kansen voor unieke recreatie in de avontuurlijke deltanatuur. In de Haringvlietmonding kan je de natuur echt beleven. Het is een landelijke trend dat de laatste jaren – vooral sinds de coronapandemie – meer mensen de natuur in trekken. Het is belangrijk deze kracht te benutten en erop in te spelen, zonder de waarde van het gebied in gevaar te brengen. Daarbij is ook het innovatieve nautische/maritieme cluster van Stellendam een bijzondere kwaliteit. Ook dat kan meeprofiteren van de ontwikkeling.

4

TOEKOMSTPERSPECTIEF
HARINGVLIETMONDING
**'ZUID-HOLLANDSE
WADDEN'**

4. Toekomstperspectief Haringvlietmonding: 'Zuid-Hollandse Wadden'

De vele kwaliteiten en de positie in de regio maken de Haringvlietmonding tot een geliefde plek om te wonen, te werken en te recreëren. Het gebied is nu al ecologisch, recreatief en economisch aantrekkelijk. We zetten erop in de Haringvlietmonding in de toekomst nog aantrekkelijker te maken door mee te bewegen met de natuurlijke dynamiek en daarbij zoveel mogelijk kansen te benutten om zo de waterveiligheid, de natuurwaarden en de recreatieve/economische waarden zoveel mogelijk verder te vergroten.

4.1 Meebewegen met de dynamiek

Een veilige en sterke kust

De waterveiligheid is heel belangrijk. Daarom geven we ruimte aan de autonome ontwikkeling, aan de natuurlijke (morfologische) processen. De ontwikkeling van de ondiepe Voordelta en aangroeiend strand en duin zorgt voor een natuurlijke bescherming tegen de zee: een groot voordeel, juist bij een stijgende zeespiegel. Zo behouden we een veilige en sterke kust. Het volgen van de autonome ontwikkeling betekent het meebewegen met de dynamiek. Het is daarbij belangrijk de morfologische ontwikkeling van de kust goed te blijven monitoren en steeds in te spelen op de dynamiek en de kansen die daarin ontstaan. We respecteren het natuurlijk systeem en sturen hooguit een beetje bij en alleen als dat nodig is.

In verband met de beperkte voorspelbaarheid van toekomstige morfologische ontwikkelingen wordt het opmeten van oppervlakten of strandbreedtes in deze figuur afgeraden.

Korte termijn: morfologische/landschappelijke ontwikkeling tot 2030

Uit het onderzoek van Arcadis blijkt dat in de periode tot 2030 de kust zich verder in de richting van een waddengebied ontwikkelt, waarbij de Hinderplaat waarschijnlijk vanzelf vastgroeit aan de kust van Voorne. Er is echter een kleine kans dat er een smalle geul blijft bestaan voor de Groene Punt die als risico heeft dat daar kusterosie ontstaat. Vanuit het oogpunt van waterveiligheid is dat niet wenselijk. In dat geval gaan we het natuurlijke proces van de aanlanding van de plaat mogelijk een handje helpen, bijvoorbeeld met kleine zandsuppleties. Na de aanlanding van de Hinderplaat zou er een beeld kunnen ontstaan zoals op de onderste afbeelding op de vorige pagina..

Lange termijn: morfologische/landschappelijke ontwikkeling tot 2060

Nadat de geul voor de kust van Voorne dicht is en de Hinderplaat is aangeland, ontstaat volgens het onderzoek van Arcadis bij de Groene Punt een strandvlakte waarvan delen tussen 2030 en 2060 tot boven hoogwater kunnen uitgroeien. Zeker in het begin is deze strandvlakte (de Hinderplaat) een modderige plaat die te gevaarlijk is om te betreden (droog bij laagwater, maar met risico op insluiting bij hoogwater, met kans op hoge stroomsnelheden). Pas op de lange termijn kan verdere aanzanding en spontane duinvorming er mogelijk voor zorgen dat de plaat hoger wordt en het veiliger wordt de plaat te betreden. Maar de (snelheid van de) ontwikkeling is moeilijk te voorspellen en dient zoals gezegd goed gemonitord te worden. We gaan steeds uit van het principe 'Safety by Design', waarbij het gebied zo wordt ingericht dat de risico's voor de bezoekers beperkt zijn en dat de veiligheid in het gebied geborgd is. Hierbij is het belangrijk vroegtijdig na te denken over een goede recreatiezonering, met overgangszones en maatregelen om te voorkomen dat bezoekers zeehonden en vogels verstoren.

In verband met de beperkte voorspelbaarheid van toekomstige morfologische ontwikkelingen wordt het opmeten van oppervlakten of strandbreedtes in deze figuur afgeraden.

Het strand tussen Oostvoorne, de Groene Punt, Rockanje en het Quackstrand blijft toegankelijk zoals in de huidige situatie. Als het op de lange termijn veilig wordt de aangelande Hinderplaat te betreden, gaan we nader onderzoeken of, waar en hoe ook op delen van deze plaat extensieve toegankelijkheid wenselijk en mogelijk is, in harmonie met de natuurdoelstellingen (Natura2000). Daarbij kan op dat moment ook bekeken worden welke maatregelen wenselijk zijn voor een goede zonering van natuur en recreatie. Hierover blijven we met elkaar in gesprek. Tussen 2030 en 2060 zou er een beeld kunnen ontstaan zoals op bovenstaande afbeelding.

TOEKOMSTPERSPECTIEF
HARINGVLIETMONDING 2060
ZUID-HOLLANDSE WADDEN

LEGENDA WADDENECOLOGIE

- Zandplaten en strand
- Bestaand duingebied
- Ruimte geven aan gevarieerde en dynamische waddennatuur met schorren, slikken en platen
- Ontwikkelen dynamisch duinlandschap (jonge duinen) en vochtige duinvalleien
- Natura 2000
- Ontwikkelen landschappelijk-ecologische en recreatieve verbinding
- Bloemrijken ontwikkelen
- Kieken ontwikkelen
- Indicatieve zoekzone rustgebied
- Onderzoeken versterken ecologische relatie
- Haringvliet - Voordelta
- Zoekzone ontwikkeling verblijfsrecreatie in combinatie met natuur- en landschapswaarden
- Ruimte ontwikkelen voor strandbroeders
- Ruimte geven aan steltlopers
- Rustplekken behouden voor zeehonden
- Ruimte ontwikkelen onderwaterleven
- Onderzoeken versterken ecologische relatie Oostvoornse Meer - Voordelta
- Versterken en doorontwikkelen landschappelijke Noordrand Voorne

LEGENDA WADDENECONOMIE

- Het landschap ontsloten**
 - Ontwikkelen blauwe (Noordzee-/Maasvlakte-) boulevard met wandel- en fietsroutes: waterfront activeren
 - Natuurboulevard doorontwikkelen en verbinden met Noordrand Voorne
 - Ontwikkelen binnenduinroute
 - Oostvoorne - Hellevoetsluis
 - Versterken duinroute
 - Ouddorp - Deltacentrum
 - Vaargeul (Slijkgat)
 - Gewenste waterbusverbindingen met opstapplaatsen
 - N57 ontwikkelen tot panoramische deltadammenroute met Haringvlietdam als ontvangstop
 - Ontwikkelen recreatief transferium
 - Ontwikkelen duinviaduct (poort naar delta)
- Toeristische hotspots en attractiepunten**
 - Recreatief cluster met voorzieningen
 - Ontwikkelen iconisch deltacentrum
 - Nieuw iconisch havenervaringscenarium (HEC)
 - Bezoekerscentrum Tenellaplas
 - Wrakduiken
 - Koesteren en versterken gebiedsspecifieke attracties
- Zonering stranden en watersport**
 - Badstrand met voorzieningen
 - Waddenbeleving
 - Onderzoeken kansen voor strandverbreding i.o.m. aanlanding kabels windparken
 - Actieve watersport
 - Paardrijden
 - Wandelen
 - Horco
 - Mountainbike
- Beleefbaar landschap**
 - Nieuwe waddenspots/ uitkijplekken voor beleefbare deltanatuur
 - Nader onderzoeken recreatieve toegankelijkheid
 - Gestructureerd platteland met agrotourisme
 - Aantrekkelijke dorps/stadscentra met een eigen karakter, leisure, horeca, retail, cultuur, events en bewoning met zoveel mogelijk recreatief modegebruik versterken
 - Versterken relatie centrum en waddenkust
 - Noordrand Voorne: waterrecreatie i.o.m. natuurontwikkeling en duurzame energie
 - Behouden en versterken uitzichten
 - Beeldbepalende historische waarden vergroten en zichtbaar maken in het landschap
 - Zoekzones waarbinnen ruimte is voor kwaliteitsverbetering van bestaande (verblijfs)recreatieparken in combinatie met ontwikkeling van natuur en landschap

4.2 Iconisch Waddengebied voor mens en natuur

Topnatuur en bijzondere buitenbeleving aan de 'Zuid-Hollandse Wadden'

Door de veranderingen in de morfologie en het landschap groeit de Haringvlietmonding in de periode tot 2060 uit tot een nog mooier gebied. Naast de stranden van Rockanje en Ouddorp ontwikkelt zich een landschap van platen, schoren, slikken en jonge duintjes. Er ontstaat een soort waddengebied in het klein, dat uniek is voor de regio: de 'Zuid-Hollandse Wadden'. Dit biedt veel mogelijkheden voor het vergroten van zowel de natuurwaarden als de recreatiemogelijkheden. Niet alleen ontstaan er bijzondere natuurtypen die in andere delen van de Zuidwestelijke Delta zeldzaam zijn of aan het verdwijnen zijn, ook ontstaat er een gebied waar zeer bijzondere buitenbeleving mogelijk is, vlakbij de Randstad. Er ontstaan veel kansen om het gebied in de toekomst nog aantrekkelijker te maken voor meer doelgroepen recreanten en om het gebied anders te 'vermarkten'. Dat biedt grote potenties voor de verdere

ontwikkeling van de recreatiesector, het maritieme cluster en andere economische sectoren in het gebied. Daarbij is het belangrijk dat er kruisbestuiving is tussen natuur en recreatie zodat de natuur en de recreatiesector in het gebied van elkaar profiteren. De Haringvlietmonding kan zo een iconisch waddengebied worden, waar natuur en recreatie/economie in balans zijn en er beide op vooruit gaan.

We streven naar robuuste en veerkrachtige natuur, in eerste instantie voor de natuur zelf, maar ook om ruimte te houden voor economische ontwikkeling. Ecologie en economie blijven elkaar versterken en dragen samen bij aan een vitaal en veerkrachtig Zuid-Hollands waddengebied. Nieuwsgierigheid en begrip voor elkaars belangen vormen onze drijvende kracht om tot oplossingen te komen. Per opgave en per gebied zal binnen de Zuid-Hollandse Wadden die balans tussen ecologie en economie verschillen. Voorwaarde is daarbij telkens dat we samen zoeken naar die balans en dat we investeren in begrip voor elkaars opgave en wederzijds vertrouwen om tegenstellingen te overbruggen en tot nieuwe oplossingen te komen.

Als natuur en recreatie elkaar versterken

Voor de recreatiesector is de afwisselende natuur een belangrijke trekker, terwijl de natuur baat heeft bij draagvlak voor natuurbescherming. Dat draagvlak ontstaat vooral als mensen de natuur zelf ervaren en ervan kunnen genieten. Daarom willen we de mogelijkheden voor de beleving van het gebied vergroten, bijvoorbeeld door het toevoegen van uitkijkpunten. Dat betekent niet dat iedereen altijd overal moet kunnen komen. Een goede zonering (in tijd en ruimte) is immers belangrijk om te voorkomen dat de natuurwaarde en daarmee ook de recreatieve waarde wordt aangetast. Dat betekent dat – net zoals in de huidige situatie – in sommige delen van het gebied vrij gerecreëerd kan worden (onder meer op de bestaande stranden), terwijl andere delen (zoals de Slikken van Voorne) rustgebieden zijn voor de natuur die alleen vanaf de randen of alleen in bepaalde tijden van het jaar beleefd kunnen worden. Ook hiervoor geldt dat we de ontwikkeling van het gebied goed in de gaten houden. Door de verbinding te zoeken binnen de coalitie en met de partijen uit het gebied (waaronder de recreatiesector en natuurpartijen) kunnen we optimaal inspelen op de kansen en onmogelijkheden die door de ontwikkeling ontstaan.

Een dynamisch landschap van formaat: een 'totaalpakket'

Zowel voor de natuur als voor de recreatie is het belangrijk sterke en aantrekkelijke verbindingen te maken tussen de kust en het achterland en tussen de verschillende categorieën recreatief aanbod (de 'toeristische profielen') op Voorne en Goeree. Inwoners en bezoekers gaan niet alleen naar het strand, maar ook naar de duinen en de landgoederen om te wandelen, naar het fraaie polderlandschap met de kreken en dijken om te fietsen en naar het Oostvoornse en Brielse Meer om te watersporten. En ze bezoeken de dorpen en vestingsteden, gaan naar de horeca en/of overnachten op een vakantiepark of in een hotel. Juist dat brede aanbod – dat totaalpakket – is de kracht van het gebied en een belangrijke troef om meer recreanten jaarrond te trekken. Er is veel te doen en het aanbod is gevarieerd. Dat maakt een meerdaags verblijf het hele jaar door aantrekkelijk. Door uit te gaan van de eigen kracht en de bestaande kwaliteiten te behouden en onderling nog beter te verbinden en door daarnaast nieuwe kwaliteiten toe te voegen (zie paragraaf 4.2.2) blijft het gebied aantrekkelijk voor de bestaande doelgroepen en trekt het tegelijkertijd nieuwe doelgroepen aan. Voor recreatieve ontwikkelingen

kijken we daarom breder dan alleen naar de kust. Het agrarische gebied kan bijvoorbeeld recreatief aantrekkelijker worden gemaakt door de aanleg van wandel- en fietspaden. Dat kan ook bijdragen aan een goede zonering van natuur en recreatie.

Ook voor de natuur is het totale pakket belangrijk. Het gaat daarbij om het op orde krijgen van de Basiskwaliteit Natuur, denk aan de mogelijkheid tot natuurinclusieve landbouw, groene steden, dorpen, haven- en industriegebieden en infrastructuur. De Haringvlietmonding is onderdeel van de Voordelta en staat in relatie met de deltanatuur in het Haringvliet. Ook houdt de natuur niet op achter de duinen. In de polders liggen oude kreken en in de binnenduinrand en zanderijen op Voorne zijn restanten van duinrellen (oude gegraven watergangen vanuit de duinen naar de polders) te vinden. Door dit soort gebieden en structuren onderling te verbinden ontstaat een sterk landschappelijk-ecologisch netwerk waarbinnen dieren zich kunnen verplaatsen en de natuur tot bloei kan komen.

Samen een nieuw verhaal maken

Dit toekomstperspectief is het startpunt om samen een nieuw verhaal te maken voor het gebied. Door de aandachtspunten van de verzanding serieus te nemen, maar tegelijkertijd de ontwikkeling juist ook om te zetten naar kansen kan er veel moois ontstaan. Het toekomstperspectief van de Zuid-Hollandse Wadden is een duidelijke keuze en het is belangrijk daar vol overtuiging met alle partijen in het gebied voor te gaan. Door samen te bouwen aan de uniciteit, diversiteit en authenticiteit van de Zuid-Hollandse Wadden krijg je zowel een rijke natuur als een sterk onderscheidend recreatief product. Het is belangrijk (recreatieve) ontwikkelingen daarop te richten en echt iets unieks neer te zetten, iets dat duidelijk anders is dan andere delen van de Zuidwestelijke Delta en de Hollandse kust. De ontwikkeling die in de Haringvlietmonding plaatsvindt is echt heel bijzonder en een voorbeeld voor vergelijkbare delta's!

Iets unieks, iets dat duidelijk anders is dan andere delen van de Zuidwestelijke Delta en de Hollandse kust

INTERMEZZO - VOORBEELDPROJECT

Groene Strand Terschelling

Het Groene Strand is een langgerekte vallei tussen twee zeerepen aan de westkant van Terschelling. In het midden van de vallei loopt een geul die vroeger in open verbinding stond met de zee. Door regelmatige overstromingen ontstond daar een zoet-zilt-overgangsgebied of kwelder, met een bijzondere, zeldzame vegetatie. Door dichtslibben en menselijk ingrijpen kon het zeewater bijna een eeuw lang niet in de vallei doordringen. Het kweldergebied verruigde, de bijzondere vegetatie verdween. In 1996 hebben Staatsbosbeheer en Rijkswaterstaat de zoet-zilt-overgang hersteld en werd de terugkeer van zeldzame planten- en diersoorten mogelijk gemaakt. Het doel van de ingrepen was het natuurlijke systeem van het Groene Strand herstellen door het terugbrengen van meer natuurlijke overstroming met zeewater en het herstellen van de natuurlijke afwatering. Het aantal overstromingen varieert per deelgebied: de lagere delen in het zuiden lopen wel 65 keer per jaar onder, hoger gelegen delen aan de noordkant één tot twee keer. De kweldervegetatie herstelt zich.

Het beheer van Staatsbosbeheer is er nu op gericht de natuurlijke dynamiek van de natte duinvalleien terug te brengen. Dit geldt ook voor zeldzame overgangssituaties tussen zoet en zout.

Het systeem is in de loop der tijd gefragmenteerd geraakt door sloten, duinen, wegen en fietspaden. Door alles weer te koppelen kunnen we het oorspronkelijke systeem min of meer herstellen.

Het Groene Strand ligt pal naast het dorp West-Terschelling, de belangrijkste woon- en recreatiekern van het eiland. Herstel van de zilte invloed in de onmiddellijke nabijheid van het dorp zou op de nodige bedenkingen kunnen stuiten. Er speelden economische en recreatieve belangen omdat het Groene Strand deel uitmaakte van een 600 hectare groot bos- en duingebied met veel recreatieve voorzieningen. En op geen enkele manier mocht de veiligheid in het gedrang komen. Bovendien hebben de eilanders een aangeboren aversie tegen de zee, hun eeuwige vijand die nu min of meer vrij spel zou krijgen. Van meet af aan was duidelijk dat dit project zonder de instemming en de steun van de lokale bevolking geen kans van slagen zou hebben. Het gemeentebestuur en de verschillende belangengroepen werden dan ook nauw bij het project betrokken. Informatiepanelen rond het gebied vertellen de bezoeker wat het project behelst en waarom het nodig was. De voorwaarden zijn geschapen. Het is aan de natuur om het nu verder af te maken.

KANSEN DUURZAME WADDENECOLOGIE

LEGENDA WADDENECOLOGIE

- Zandplaten en strand
- Bestaand duingebied
- Ruimte geven aan gevarieerde en dynamische waddennatuur met schorren, slikken en platen
- Ontwikkelen dynamisch duinlandschap (jonge duinen) en vochtige duinvalleien
- Natura 2000
- Ontwikkelen landschappelijk-ecologische en recreatieve verbinding
- Bloemrijken ontwikkelen
- Kieken ontwikkelen
- Indicatieve zoekzone rustgebied
- Bodembeschermingsgebied
- Onderzoeken versterken ecologische relatie
- Haringvliet - Voordelta
- Zoekzone ontwikkeling verblijfsrecreatie in combinatie met natuur- en landschapswaarden
- Ruimte ontwikkelen voor strandbroeders
- Ruimte geven aan steltlopers
- Rustplekken behouden voor zeehonden
- Ruimte ontwikkelen onderwaterleven
- Onderzoeken versterken ecologische relatie Oostvoornse Meer - Voordelta
- Versterken en doorontwikkelen landschappelijke Noordrand Voornse

4.2.1 Kansen voor Waddenecologie!

In deze paragraaf beschrijven we de kansen voor de natuur die ontstaan als we meebewegen met de natuurlijke dynamiek. In de volgende paragraaf (4.2.2) beschrijven we vervolgens de kansen voor de recreatie en economie in het gebied.

NATUUR VAN WERELDKLASSE

Door uit te gaan van de autonome ontwikkeling in het gebied ontwikkelt zich vanzelf een gevarieerde en dynamische waddennatuur, vergelijkbaar met de natuur op de Waddeneilanden. De Haringvlietmonding kan verder uitgroeien tot een paradijs voor vogels die broeden op het strand, op hoger gelegen zandplaten, in jonge duintjes en in het duingebied, voor (trek)vogels die in het gebied naar voedsel zoeken en rusten en voor zeehonden die ook rust vinden en jongen voeden op de zandplaten. Er ontstaat hierdoor een nog fraaier en afwisselender gebied, met natuur van wereldklasse.

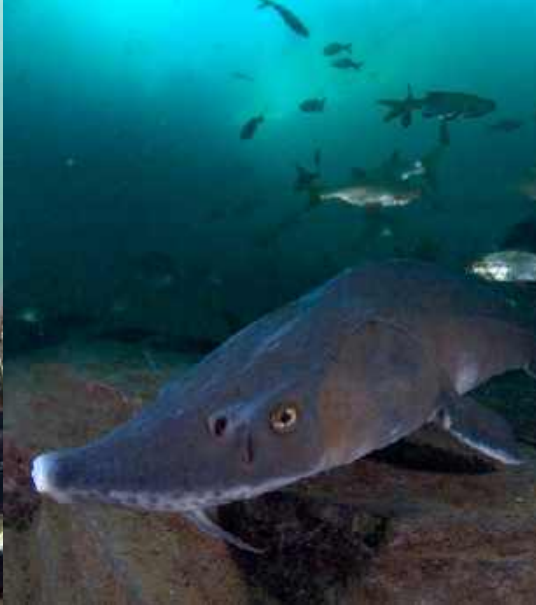
MEER VARIATIE DOOR NIEUWE DUINVORMING

Na de aanlanding van de Hinderplaat aan de kust van Voorne kan – op de langere termijn – vanzelf duinvorming ontstaan. Ook bij de Kwade Hoek ontstaan vanzelf nieuwe duinen. Deze vorming van embryonale duinen draagt positief bij aan de diversiteit aan natuurtypen (kusthabitats) en daarmee ook aan de variatie aan soorten planten en dieren (biodiversiteit) in het gebied. Er ontstaan ‘witte’ en ‘grijze’ duinen die dynamischer zijn dan (en hiermee een aanvulling zijn op) de bestaande duinen, waar bijzondere duingraslanden kunnen ontstaan. Dat is goed voor onder meer veel soorten planten en dieren. Door de ontwikkeling van de nieuwe duinen kan op de Hinderplaat en in de Kwade Hoek een primaire vochtige duinvallei worden ontwikkeld, met onder meer de groenknolorchis (één van de zeldzaamste Europese wilde orchideeën). Ook duinvogels als de tapuit kunnen profiteren van de duinvorming.

GOEDE ZONERING

Een goede zonering – met goede voorlichting en handhaving – van natuur en recreatie blijft belangrijk om de natuurwaarden in stand te houden en daarmee het gebied ook aantrekkelijk te houden voor recreanten, met natuur die je kunt beleven. Ook een goed hondenbeleid is belangrijk gezien de bedreiging van honden voor kustvogels.

Het lijkt onvermijdelijk dat de huidige kitesurfspot bij Oostvoorne door de verzanding op termijn onbruikbaar wordt. Op dat moment onderzoeken we de mogelijkheden voor een nieuwe zonering van de huidige rustgebieden ‘Slikken van Voorne’ en ‘Hinderplaat’, waarbij we kijken waar (binnen de wettelijke kaders voor Natura2000) een nieuwe kitesurfspot mogelijk is met voldoende ruimte voor kitters om veilig te kunnen kiten. Voor de natuur biedt zo een nieuwe zonering kansen om een groter aaneengesloten rustgebied te creëren. Dat is belangrijk om de unieke topnatuur in het gebied te behouden en het biedt kansen voor het realiseren van de verbeter-, herstel- en uitbreidingsopgave voor het Natura2000-gebied.

Duinvorming op de aangelande Hinderplaat draagt bij aan het voorkómen van verstoring van vogels en zeehonden door wandelaars, omdat deze door de nieuwe duinen aan het zicht onttrokken worden. Op voorhand valt echter lastig te voorspellen waar en hoe snel de duinvorming plaats zal vinden. Daarom volgen we de ontwikkeling en bekijken we binnen de coalitie en met de partijen uit het gebied (waaronder de recreatiesector en natuurpartijen) of eventueel maatregelen wenselijk zijn om de zonering van natuur en recreatie te verbeteren.

ONTWIKKELEN ONDERWATERNATUUR

Schelpdierriffen zijn heel goed voor de biodiversiteit onder water. Ze herbergen veel meer soorten dan de omringende zandbodem. Ze filteren bovendien het water en maken dat helderder en dragen bij aan een stabiel en veerkrachtiger ecosysteem. Maar schelpdierriffen zijn in de Noordzee op veel plekken verdwenen. Recent zijn in de Haringvlietmonding proeven uitgevoerd met het laten terug groeien van schelpdierriffen. Deze waren heel succesvol, vooral voor mosselen en er kwamen ook veel palingen op af. Door bijvoorbeeld stevig materiaal aan te bieden en mosselen uit te zetten, kan dit natuurlijke proces van de groei van riffen weer op gang worden geholpen. Dat helpt niet alleen de onderwaternatuur maar het hele ecosysteem (bijvoorbeeld ook schelpdieretende vogels). We gaan de mogelijkheden hiervoor verder onderzoeken.

ONDERZOEK HARINGVLIETSLUIZEN VERDER OPENEN

De Haringvlietsluizen beschermen ons tegen hoogwater van de Noordzee, maar vormen ook een barrière voor trekvissen. Om trekvissen doorgang te bieden die vanuit zee de rivier op willen en die na het voortplanten terug naar zee willen, wordt sinds 2019 bij vloed weer zeewater ingelaten in het Haringvliet door de sluisen op een kier te zetten ('Kierbesluit'). Dit gebeurt echter alleen bij hoge rivierstanden, omdat anders het zoute water te ver het Haringvliet indringt en hiermee de onttrekkingspunten van zoetwater stroomopwaarts langs het Haringvliet teveel worden belast (deze zijn hiervoor verder landinwaarts verlegd). Dit maakt het in de praktijk moeilijk om het openen van de kier goed af te stemmen op het moment dat de vissen willen intrekken. Uit de recente natuurdoelanalyse voor het Natura2000-gebied Haringvliet blijkt dat in de wintermaanden de kier vaak langere perioden dicht is geweest in verband met een lage rivierafvoer. Het openen van de kier wordt dus onregelmatig uitgevoerd waarbij soms langere perioden niet tot nauwelijks gekierd wordt. Een ander aandachtspunt is dat de beperkte getijdeslag in het Haringvliet als gevolg van de aanleg van de Haringvlietdam leidt tot problemen met de

waterkwaliteit en een gebrek aan morfodynamiek. Daarom is in de natuurdoelanalyse voorgesteld om onderzoek te doen naar de mogelijkheden om de Haringvlietsluizen permanent en verder open te zetten (aanpassen Kierbesluit). Hiermee kan de ecologische relatie tussen het Haringvliet en de Voordelta sterk worden verbeterd. Vissen als Zalm, Paling, Steur, Elft en Fint kunnen dan veel vaker de rivier optrekken. Ook voor de waterkwaliteit van het Haringvliet is dit goed. Omdat er nog onzekerheden zijn, is door Rijkswaterstaat het onderzoeksprogramma 'Lerend Implementeren' opgezet. Daarin worden vele praktijkonderzoeken uitgevoerd naar zoutverspreiding in het Haringvliet en het optimaliseren van de visintrek. Op basis daarvan kan worden bepaald hoe vaak en hoe ver de sluisen kunnen worden geopend. Ook kan worden bepaald of de innamepunten van zoet water nog verder moeten worden verlegd en of dan mogelijk een omslagpunt van zoet water in het Spui in gevaar zou kunnen komen, alsmede het zoet spoelen/houden van het Haringvliet. Daarnaast loopt parallel het proces van de Programmatische Aanpak Grote Wateren, een rijksprogramma dat tot doel heeft de ecologische waterkwaliteit te verbeteren en de natuur te versterken in onze grote wateren.

DUINVIADUCT OVER DE N57

De N57 doorsnijdt het duingebied aan de zuidrand van Voorne en vormt een grote barrière voor diersoorten als konijn, ree en zandhagedis. Een duinviaduct over de weg kan de duingebieden aan weerszijden met elkaar verbinden en zo een ecologische meerwaarde hebben voor deze en andere mobiele soorten. Naast een ecologische verbinding kan zo een duinviaduct ook een aantrekkelijke verbinding vormen voor wandelaars en ruiters. We gaan onderzoeken of er in de toekomst mogelijkheden zijn voor de realisatie van zo een duinviaduct.

VERSTERKEN RELATIE TUSSEN KUST EN ACHTERLAND

Zoals we in paragraaf 4.2 hebben aangegeven is het belangrijk niet alleen naar de kust te kijken, maar ook te kijken hoe de kust zo goed mogelijk kan worden verbonden met het achterland. Bijvoorbeeld door het herstel van oude duinrellen in de binnenduinrand kunnen (op Voorne) landschappelijke en ecologische verbindingen worden gemaakt tussen de duinen en de kreken in de zeekleipolders, bijvoorbeeld in combinatie met recreatieve ontwikkelingen. Er is met het project 'Kreken Kweken' een begin gemaakt met ecologisch kreekherstel in combinatie met recreatief medegebruik in de polders. Bij voortzetting van dit project zijn combinaties met andere opgaven een mogelijkheid, zoals het versterken van de groenstructuren in de binnenduinrand.

Het versterken van de landschappelijke en natuurwaarden op Voorne draagt bij aan de recreatie en helpt de agrariërs vooruit bij de transitie naar een duurzame, meer natuurinclusieve landbouw. Hiermee wordt het economisch perspectief voor agrariërs versterkt. In een aantrekkelijk agrarisch landschap komen immers veel meer bezoekers. Dat biedt kansen voor ontwikkeling van recreatiemogelijkheden zoals een landschapscamping, verkooppunt voor regioproducten, klompenpaden, boeren B&B, enz.

Ook in de noordrand van Voorne liggen kansen om in de zone langs het Brielse Meer een grotere landschappelijke variatie te creëren, bijvoorbeeld door meer natuurlijke oevers, soortenrijke duinvallei-achtige vegetaties, vochtige graslanden en struwelen toe te voegen. Daardoor wordt het gebied aantrekkelijker voor mens en natuur. Ook hier zijn combinaties met recreatieve ontwikkelingen goed denkbaar. Ook het vergroten van de ecologische (en recreatieve) relaties tussen het Brielse Meer, het Oostvoornse Meer en de Slikken van Voorne is wellicht (op de lange termijn) mogelijk. Daarnaast is het verbeteren van de waterkwaliteit van het Oostvoornse Meer een belangrijke opgave.

KANSEN DUURZAME WADDENECONOMIE

LEGENDA WADDENECONOMIE

Het landschap ontsloten

- Ontwikkelen blauw (Noordzee-/Maasvlakte-) boulevard met wandel- en fietsroutes: waterfront activeren
- Natuurboulevard doorontwikkelen en verbinden met Noordrand Voorne
- Ontwikkelen binnenduinroute Oostvoorne - Hellevoetsluis
- Versterken duinroute Ouddorp - Deltacentrum
- Vaargeul (Slijkplaat)
- Gewenste waterbusverbindingen met opstapplaatsen
- N57 ontwikkelen tot panoramische deltadammenroute met Haringvlietdam als ontvangstpoort
- Ontwikkelen recreatief transitieroom
- Ontwikkelen duinwadiet (poort naar delta)

Toeristische hotspots en attractiepunten

- Recreatief cluster met voorzieningen
- Ontwikkelen iconisch deltacentrum
- Nieuw iconisch havenervaringscentrum (H-EC)
- Bezoekerscentrum Tienhuisplas
- Wreckduiken
- Koesteren en versterken gebiedsspecifieke attracties

Zonering stranden en watersport

- Badstrand met voorzieningen
- Waddendiving
- Onderzoeken kansen voor strandverbreding t.o.m. aanlanding kabels windparken
- Actieve watersport
- Paardrijden
- Wandelen
- Horssen
- Mountainbike

Beleefbaar landschap

- Nieuwe waddenspots/ uitzichtplekken voor beleefbare doltanatuur
- Nader onderzoeken recreatieve toegankelijkheid
- Gastvrij platteland met agrotourisme
- Aantrekkelijke dorps/stadscentra met een eigen karakter, leisure, horeca, retail, cultuur, events en bewoning met zoveel mogelijk recreatief medegebruik versterken
- Versterken relatie centrum en waddenkust
- Noordrand Voorne: waterrecreatie i.o.m. natuurontwikkeling en duurzame energie
- Behouden en versterken uitzichten
- Beeldbepalende historische waarden vergroten en zichtbaar maken in het landschap
- Zoekzones waarbinnen ruimte is voor kwaliteitsverbetering van bestaande (verblijfs)recreatieparken in combinatie met ontwikkeling van natuur en landschap

INTERMEZZO - VOORBEELDPROJECT

Beleefstrand Ballum, Ameland

Het gebied boven Ballum is nog steeds in beweging. De eilanden wandelen en de zandarm maakt een grote boog noordwaarts om dan oostwaarts op het eiland, tussen Ballum en Nes aan te landen. Elk jaar is het weer anders en zijn de stroming en de zandpartijen verschoven. Al drie keer landde op deze plek een zandplaat op het eiland aan. Dit herhaalt zich om de 60 jaar. Het strand kreeg een strandhaak, die zich naar het oosten verplaatst. De beschutting van de zandhaak gaf het strandgedeelte de gelegenheid zich te ontwikkelen tot een 'groen' strand. Ook bij hoog water blijft het droog. Wind vormt duintjes en planten krijgen kans zich te ontwortelen. Er ontstaat een gebied met een pioniersvegetatie en elk jaar meer plantengroei. Vooral het verschil in hoogte en vochtigheid in het gebied zorgt voor een soortenrijke vegetatie. Het Groene Strand is een bijzonder stuk natuurgebied, dat zich nog steeds verder ontwikkelt.

Vogelsoorten hebben de plek ontdekt om te broeden. Het 'groene' strand is beperkt toegankelijk. Tijdens het broedseizoen moeten honden aangelijnd blijven en wordt de vogels rust gegund.

Dit gebied kan beschouwd worden als het meest dynamische stukje natuurlijk Nederland. Hiermee onderscheidt het Beleefstrand zich van de andere: dit is een strand waar je garnalen kunt kruien, kokkels vindt, zandkastelen bouwt, in de branding kunt zwemmen, op je handdoekje ligt, wandelt en een modderbad kunt nemen.

Ondanks dat het gebied van nature geen badstrand meer is, wordt bijna ieder voorjaar door vrijwilligers en sponsors een badstrand bij Ballum gecreëerd. Het huidige paviljoen van Ballum staat boven op het duin vanwege de morfologische ontwikkelingen op het Ballumerstrand. Het strandpaviljoen met strandterras geeft uitzicht op het groene strand van Ameland en maakt daar nu reclame mee: 'Strandpaviljoen Ballum ligt op een bijzonder stukje strand, met schitterend uitzicht over de kust en duinen. In de jaren '90 zorgde een veranderende stroming in de Noordzee voor een grote zandhaak. Dit transformeerde het gebied tot een vruchtbare omgeving, waar flora en fauna hoogtij viert, waar jij als bezoeker nu van kunt genieten.'

4.2.2 Kansen voor Waddeneconomie!

In de vorige paragraaf (4.2.1) hebben we de kansen voor de natuur beschreven die ontstaan als we meebewegen met de natuurlijke dynamiek. In onderstaande paragraaf beschrijven we de kansen voor de recreatie en economie in het gebied.

DÉ OUTDOOR-BESTEMMING VAN DE BENELUX

Door de verandering die het gebied doormaakt en de bijzondere waddennatuur die zich daardoor ontwikkelt, ontstaat voor inwoners en bezoekers een oase van rust en ruimte in een uniek en veelzijdig landschap. Het toekomstperspectief van de Zuid-Hollandse Wadden biedt zoals gezegd veel kansen om het recreatieve aanbod te verbreden en te vernieuwen, aansluitend bij de ontwikkeling van de Haringvlietmonding als waddengebied. De kust en het achterland van Vorne en Goeree kunnen dé outdoor-bestemming van de Benelux worden, gericht op buitenbeleving, avontuur en de uniciteit van het gebied. Dat sluit heel goed aan bij de trends in de recreatie- en toerismesector: er is een groeiende behoefte aan buitenactiviteiten (zeker sinds de coronapandemie), het opdoen van 'betekenisvolle ervaringen' en aan plekken waar mensen zichzelf kunnen herontdekken. De Zuid-Hollandse Wadden en het achterland lenen zich daar perfect voor. Om het gebied jaarrond recreatief aantrekkelijk te laten zijn is het van belang te investeren in het totale toeristisch-recreatieve product en

het aanwezige potentieel beter te benutten. Er liggen met andere woorden kansen om naast de bestaande doelgroepen ook nieuwe doelgroepen aan te trekken en het recreatieve aanbod te verbreden.

Overigens behoren ook zakelijke bezoekers tot een kansrijke nieuwe doelgroep voor het gebied, gezien de ligging dichtbij de haven van Rotterdam. Het gebied heeft niet alleen de potentie voor het ontwikkelen van bijzondere vergaderlocaties. Er kan in de Haringvlietmonding ook worden ingespeeld op de trend dat zakelijke bezoekers uit het buitenland hun zakenreizen met leisure activiteiten willen combineren als een gebied aantrekkelijk is en een vakantie koppelen aan het zakelijk verblijf ('bleisure travel').

INZETTEN OP KWALITEIT

Het is belangrijk vast te stellen dat er – waarschijnlijk met uitzondering van de eerdergenoemde kitesurfspot Oostvoorne – geen verplaatsing nodig is van activiteiten. De bestaande recreatieve voorzieningen en routes kunnen blijven bestaan en de huidige bezoekers zijn ook in de toekomst van harte welkom in het gebied. De badstrandrecreatie kan de huidige schaalgrootte behouden, waarbij soms een kwaliteitsimpuls wenselijk is omdat de voorzieningen hierdoor jaarrond voor toeristen aantrekkelijker worden. Daarnaast liggen er kansen om nieuwe recreatieve trekkers te ontwikkelen, zoals een hotel met wellness, een culinaire waddenhotspot met visgastronomie of een nieuwe vogelobservatiepost op de Groene Punt, waardoor het gebied ook in economisch en recreatief opzicht verder kan doorgroeien. Uitgangspunt is daarbij niet inzetten op kwantiteit (we willen hier geen massatoerisme waarbij veel mensen tegelijk het gebied bezoeken), maar op kwaliteit en op het meer verspreid over het jaar trekken van bezoekers. Hieronder werken we dat nader uit.

BIJZONDERE OVERNACHTINGSPLEKKEN

Om nieuwe doelgroepen jaarrond te trekken is het nodig meer onderscheidende, hoogwaardige overnachtingsplekken aan te bieden, zeker op Voorne. Het belang vanuit toerisme is dat de aanwezige verblijfsrecreatieve parken behouden blijven voor toeristisch-recreatief gebruik en doorontwikkeld en verduurzaamd worden en een kwaliteitsimpuls krijgen waardoor de parken ook 'jaarrond' recreatief gebruikt worden. Wij zien kansen voor het ontwikkelen van hoogwaardige verblijfsrecreatie in bijvoorbeeld de binnenduinrand, mits dit in combinatie gaat met het ontwikkelen van robuuste natuur- en landschapswaarden. Het borgen van beheer, robuustheid en kwaliteit in deze dynamische omgeving is hierbij essentieel. Daarbij kan het gaan om uitbreiding van bestaande verblijfsrecreatieterreinen als de mogelijkheid hiervoor aanwezig is, bijvoorbeeld om hetzelfde aantal verblijfseenheden in een lagere dichtheid en in een meer landschappelijke setting te herontwikkelen, met een meer hoogwaardige uitstraling. Mogelijk kan er op kleine schaal ook ruimte geboden worden aan nieuwe verblijfsrecreatie, mits daarmee een verbetering van het landschap en de

natuur kan worden gerealiseerd. De ontwikkeling van de verblijfsrecreatie dient er op te zijn gericht het recreatieaanbod mee te laten ontwikkelen met het veranderende aanbod aan natuur en landschap dat ontstaat aan de Zuid-Hollandse Wadden. Ook hier geldt: inzetten op kwaliteit en op het meer verspreid over het jaar trekken van bezoekers. Het toevoegen van nieuw verblijfsrecreatief aanbod moet echt meerwaarde bieden en gericht zijn op recreatief gebruik, ook op de lange termijn. Bovendien mag het geen druk leggen op de vitaliteit van bestaande naburige verblijfsrecreatie met een vergelijkbaar aanbod en relevant verzorgingsgebied.

Om te komen tot hoogwaardige overnachtingsplekken is het belangrijk een traject op te starten waarin de partijen in het gebied gezamenlijk aan de slag gaan om het toeristisch-recreatieve aanbod te transformeren en in te richten op de nieuwe doelgroepen. Daarbij is het zoals gezegd wel zaak ruimte te blijven bieden aan de bestaande doelgroepen die willen blijven.

GOEDE VERBINDINGEN OVER LAND EN WATER

Nieuwe functies kunnen vooral een plek krijgen rond de Haringvlietdam en achter de duinen: in de binnenduinrand, in de kernen, in de noordrand van Voorne en kleinschalig in het poldergebied. Daarbij is het waar nodig verder ontwikkelen van goede verbindingen over land en water tussen de kernen en de Zuid-Hollandse Wadden en naar bijvoorbeeld Rotterdam heel belangrijk. Dat draagt er ook aan bij dat de dorpen en steden vitaal blijven, voor inwoners en ondernemers. Op deze wijze kunnen Voorne en Goeree in de toekomst de ITB Earth Award nog vaak winnen als 'meest duurzame toeristische bestemming ter wereld'!

VAARROUTES IN STAND HOUDEN

We willen dat het Haringvliet en de monding een aantrekkelijk watersportgebied blijven. Voor de economie is daarnaast ook de watergebonden bedrijvigheid in het maritiem cluster van Stellendam belangrijk. Zowel voor de beroepsvaart/visserij als de recreatievaart en de jachthavens is de bevaarbaarheid van het Slikgat als vaarverbinding tussen de Noordzee en het Haringvliet van groot belang en een voorwaarde (Alders-akkoord). Een veilige vaarverbinding naar de Noordzee voorkomt ook dat de pleziervaart (vaker) kiest voor de Nieuwe Waterweg als doorgang naar de Noordzee. Het Slikgat is een grillige geul waarvan de diepte snel kan teruglopen als gevolg van snelle aanzanding. Ook de ligging van de vaargeul kan snel veranderen. Daarom zijn een goede markering van en communicatie over vaarroutes belangrijk, als ook een goede voorbereiding en gebiedservaring van schippers.

RECREATIEVE CLUSTERS: EENHEID IN VERScheidenHEID

In het toekomstperspectief onderscheiden we een aantal recreatieve clusters met iconen en voorzieningen. Tezamen vertellen ze het verhaal van de Zuid-Hollandse Wadden (over de waddenvorming, de overgang van zoet naar zout, etc.) en maken ze een meerdaags verblijf aantrekkelijk. Het zijn:

- **DELTACENTRUM AAN DE HARINGVLIETDAM**
- **ROCKANJE AAN ZEE**
- **OOSTVOORNSE MEER**
- **RUIG WATERFRONT AAN DE TWEEDE MAASVLAKTE**
- **OUDDORP AAN ZEE**

In deze vijf clusters kun je de Zuid-Hollandse Wadden op verschillende manieren beleven, wat het gebied aantrekkelijk maakt voor meerdere doelgroepen. De verschillende clusters zorgen samen voor 'eenheid in verscheidenheid'. Daarom zijn aantrekkelijke en herkenbare recreatieve verbindingen tussen deze clusters en met de dorpen en vestingsteden heel belangrijk. De belangrijkste verbindingen zijn de:

- **Maasvlakteboulevard** - tussen het Ruige Waterfront aan de Tweede Maasvlakte, de noordrand van het Oostvoornse Meer en Oostvoorne
- **Natuurboulevard** - tussen de zuidrand van het Oostvoornse Meer, Oostvoorne en Brielle
- **Binnenduinrandroute** - tussen Oostvoorne, Rockanje, het Deltacentrum aan de Haringvlietdam en Hellevoetsluis
- **Duinenroute** - tussen Stellendam, het Deltacentrum aan de Haringvlietdam en Ouddorp

Hieronder beschrijven we de vijf clusters waarbinnen we inzetten op het clusteren van intensieve recreatieve voorzieningen en het concentreren van intensief gebruik. Natuurlijk blijven er - zoals in de huidige situatie - ook buiten deze clusters veel mogelijkheden voor recreatie, maar dan extensiever (bijvoorbeeld wandelen, fietsen of paardrijden) en met alleen kleinschalige voorzieningen (bijvoorbeeld uitkijkpunten).

DELTACENTRUM AAN DE HARINGVLIETDAM

De Haringvlietdam verbindt niet alleen Goeree-Overflakkee met Voorne-Putten, maar hier ontmoeten ook water en land elkaar. De Haringvlietdam is een van de historische en (inter)nationale iconen van de Deltawerken. Nu is het vooral een doorgangshek. Maar de dam heeft de potentie uit te groeien tot een aantrekkelijk belevingscentrum en ontmoetingsplek, met een recreatief waddentransferium als ontvangstopoort voor de Zuid-Hollandse Wadden. Hier draait het om ontdekken, beleven en ervaren.

Onze ambitie is meer mensen - inwoners en bezoekers - de Zuid-Hollandse Wadden te laten beleven aan de Haringvlietdam, als topattractie. De dam is een uniek knooppunt, goed bereikbaar via de N57, waar al verschillende voorzieningen aanwezig zijn, zoals de haven, het zeehondencentrum, horeca en bedrijvigheid. Hier kun je de ruimte en vrijheid ervaren en prachtige zonsondergangen bewonderen. We willen dit knooppunt verder versterken door ruimte te bieden aan recreatieve

voorzieningen en de ontvangst voor bezoekers met goede parkeervoorzieningen en informatievoorzieningen tot een logisch en attractief geheel om te vormen. Het gebied rond de Haringvlietdam kan een iconisch Deltacentrum worden waar haven, dam, wad, strand en duin samenkomen. Nieuwe ontwikkelingen dienen zoveel mogelijk erop gericht te zijn de kwaliteit en de identiteit en de monumentale waarde van de Haringvlietdam als onderdeel van de Deltawerken te versterken. Hier wordt de natuurlijke ontwikkeling en het leven van de Nederlandse Delta beleefbaar gemaakt en het nieuwe verhaal van de Haringvlietmonding verteld en hoe zich dat ontwikkelt tot voorbeeldgebied voor andere delta's in de wereld.

Het Deltacentrum heeft twee gezichten met elk een eigen karakter: de stoere en maritieme Stellendamse kant op Goeree en de zachte, natuurlijke kant van het Quackstrand op Voorne. De Haringvlietdam loopt als rechte dam door het water en vormt de verbinding tussen beide.

Aan de kant van Stellendam vormen de haven en bedrijvigheid van Stellendam de kern. De focus ligt hier op het maritieme karakter, met de visserij, de scheepvaart en de daarbij horende karakteristieke bedrijvigheid en werven. Uitgangspunt bij de verdere uitwerking van de plannen is dat de bestaande economische activiteiten niet gehinderd worden door nieuwe ontwikkelingen, maar dat deze juist kansen bieden voor de bedrijven. De bevaarbaarheid van het Slijkgat is daarbij een voorwaarde, net zoals een goede markering van en communicatie over vaarroutes en een goede voorbereiding en gebiedservaring van schippers. Het Visserij-innovatiecentrum zou als een kenniscentrum kunnen dienen als de spil in het gebied, met daaromheen ruimte voor fishfarms, productverwerking, ecobronnen, aquacultuur en nieuwe innovatieve teelten. Het Deltacentrum is een plek waar de beleving van haven en wad versterkt wordt en waar ook toeristische diensten worden aangeboden, zoals meevaren op een visserskotter, garnalenvissen, een zeewierexcursie, een zeevogel- en/of zeehondensafari op een schip, enzovoort. Veel van deze elementen zijn al aanwezig. Waar het om gaat is dat partijen intensiever samenwerken en deze elementen als totaalpakket vermarkten.

Bij Stellendam worden het bestaande zeehondencentrum en de horeca onderdeel van het Deltacentrum en het gebied eromheen kan zich doorontwikkelen tot ontvangstlocatie en attractie met ruimte voor educatie over de deltanatuur, exposities, een voorziening om de vistrek te zien, excursies zoals een zeehondensafari, waddenexperience, etc. Belangrijk zijn goede en aantrekkelijke verbindingen met de kernen van Stellendam, Goedereede, maar ook met Hellevoetsluis en Rockanje, het Haringvliet en de Noordzee. Het Deltacentrum kan ook verder worden uitgebouwd tot een culinaire waddenhotspot met visgastronomie, waar je kan eten van het wad en waar je Zuid-Hollandse waddenproducten kunt proeven en kunt kopen. Ook is het mogelijk hier de verblijfsmogelijkheden te vergroten. Er liggen hier kansen voor een uniek verblijf, bijvoorbeeld in een hotel met waddenwellness of vogelkijkarrangementen, op een kotter, in een drijvende waddenhut, of in werk-slaap-huisjes op steigers, etc.

Ook het iconische vogelobservatorium Tij krijgt nog meer betekenis als het Deltacentrum wordt ontwikkeld als plek om naar deltavogels te kijken. In aanvulling daarop kunnen mogelijk nog andere voorzieningen worden gerealiseerd die de beleving van het water versterken, zoals een zeezwembad aan de zeezijde. Dan kunnen mensen echt naar en in het water en wordt de waterkant een leuke plek om te verblijven en het water een speelplek voor inwoners en bezoekers op mooie dagen.

Misschien wel de mooiste kant van de Haringvlietmonding is onzichtbaar voor iedereen, want deze ligt onder water. Een bijzondere toevoeging aan het Deltacentrum zou een onderwatertuin kunnen zijn, waar kunst, speelgelegenheid voor kinderen en natuurontwikkeling op de overgang tussen land en water samengaan. Hier kun je beestjes zoeken en het waterleven bekijken, maar misschien ook snorkelen. Dat zou mogelijk kunnen worden gekoppeld aan het verbeteren van het onderwaterleven en het herstel van schelpdierriffen (zie paragraaf 4.2.1). Op de werven zijn er kansen om een rif-bouwwerkplaats te ontwikkelen waar rif-bouw-recreanten en mosselrivissers samenwerken aan rijke biotopen om het onderwaterleven te verbeteren en de Delta sterker en veiliger te maken.

Aan de kant van Voorne heeft het Quackstrand recent al een kwaliteitsimpuls gekregen. Het is nu al een aantrekkelijk en ontspannend badstrand met voorzieningen. Dit kan nog worden doorontwikkeld, met name ook naar de zeezijde en op en aan de dam. De kant van het Haringvliet is en blijft belangrijk voor de actieve watersport, met een aanlegplaats voor avontuurlijke windsurfers en -zeilers.

Het strand kan worden gekoppeld aan een boulevard en houten strandplein. Aan de zeezijde van de dam is ruimte voor een nieuw strandpaviljoen, op de plek waar voorheen al een strandpaviljoen heeft gestaan. Het is hierbij belangrijk om een aantrekkelijke verbinding te maken tussen beide zijden van de Haringvlietdam, bijvoorbeeld door een duinviaduct over de N57 te ontwikkelen als aantrekkelijke gecombineerde verbinding voor mens en dier (zie ook paragraaf 4.2.1). Een belangrijk aandachtspunt is dat daarbij de natuur nabij het Quackjeswater wordt ontzien door een goede zonering van routes.

De Haringvlietdam kan bovendien aan deze zijde een prachtige panoramaplek worden als onderdeel van de Dammenroute: een pier van ontmoeting, waar je kunt uitkijken over het water, in het zonnetje nog even kunt bijpraten en de zonsondergang kan aanschouwen, maar ook een plek voor bewoners uit de omliggende kernen om aan het water te zitten en elkaar te ontmoeten en naar de boten te kijken. Hier liggen ook kansen voor waddenwellness in de vorm van zeewierbaden, zoutwaterbaden en/of een zeewiergestookte sauna. Afkoelen kan op houten steigers met uitzicht op het estuarium van de Haringvlietmonding, onder het genot van een lokale zeewierburger.

INTERMEZZO - VOORBEELDPROJECT

Marker Wadden

Het project Marker Wadden is een voorbeeld van nieuwe mogelijkheden om natuur te verweven met een dichtbevolkt deltagebied, uitgaande van het natuurlijke ecosysteem en draagkracht van het gebied. Een interventie in het Markermeer was nodig. Met die interventie wordt ingespeeld op vier zaken: de gebrekkige natuurkwaliteit, de gebrekkige waterkwaliteit oftewel het slib, de verbinding tussen mens en natuur en ruimte voor (technische) innovatie. De oplossing is gevonden in het aanleggen van 'waddeneilanden' in het Markermeer: de Marker Wadden.

Daarom is in 2016 gestart met een innovatieve vorm van natuurherstel: de aanleg van een archipel van vijf eilanden, met slib, zand en klei uit het Markermeer zelf. De eilanden hebben als doel de natuurwaarde van het Markermeer te stimuleren door het toevoegen van karakteristieke elementen van natuurlijke meren. Zo werd er gezorgd voor geleidelijke land-waterovergangen, variatie in waterdieptes en luwten tussen de eilanden waar het door de wind opwervende slib kan bezinken. De aanpak blijkt tot dusver succesvol: vogels en vissen blijken het nieuwe gebied direct in gebruik te nemen, terwijl de ecosysteemfuncties voor de mens (recreatie, zoetwater, visserij) behouden zijn gebleven.

Marker Wadden vergroot als nieuwe bestemming de natuur- en waterrecreatiefaciliteiten in het Markermeer-IJmeer. Het project biedt mogelijkheden voor zelfstandig of georganiseerd bezoek (arrangementen, riviercruises e.d.). Het hoofdeiland heeft een haven en een aantal

natuurvriendelijke gebouwen, die tezamen de Nederzetting op de Marker Wadden vormen. Daarnaast zijn er nog informele wandelpaden met kijkhutten, op de verre uithoek, een uitkijktoren als landmark, ook is er een waterspeelvallei en een belevingsroute. Op de andere eilanden is ook een aantal recreatieve elementen voorzien om de natuur te kunnen beleven, zoals een wandelpad naar het einde van de dam, een struinroute over de oeverwal vanaf het recreatief concentratiepunt bij de haven, een ankerbaai aan de lijzijde van de archipel met vijf meerboeien (voor schepen zonder stevig anker), begeleide vaarexcursies en afmeervoorziening en een wandelpad met kijkschermen. Zo worden de recreatiemogelijkheden verspreid waardoor er ook voldoende rust blijft op het hoofdeiland.

Er wordt gestreefd naar een natuur- en recreatiegebied met een oppervlakte van uiteindelijk 10.000 hectare (een zevende van het Markermeer), waarvan 4500 hectare bovenwaterlandschap en 5500 hectare onderwater. Hiermee is het een van de grootste natuurprojecten van West-Europa. Het project, waarin Natuurmonumenten en Rijkswaterstaat samenwerken, beoogt ecologisch herstel door verbetering van de bodem- en waterkwaliteit en levert tevens een grote bijdrage aan de biodiversiteit in dit gedeelte van het Markermeer. Tegelijkertijd gaat het project naar verwachting voor meer economische activiteit in Lelystad zorgen, door waterrecreanten en bijvoorbeeld hotelovernachtingen.

ROCKANJE AAN ZEE

Het strand van Rockanje is een belangrijke strandbestemming en Rockanje is daardoor sinds lange tijd dé familiebadplaats van Voorne-Putten, met een uniek karakter door de rust en ruimte. Mensen komen naar Rockanje voor het gemoedelijke, op het zuiden georiënteerde strand met ondiep water dat brak of bijna zoet is. Ook de aantrekkelijke voorzieningen, zoals de strandpaviljoens, de speelvoorzieningen op het strand, het avontuurlijke speelbos in de duinen en ook het natuurbeleefpad in het Gemeenteduin dragen bij aan de kwaliteit van het badstrand. Ook de mogelijkheid om hier met de hond aangelijnd door de duinen te kunnen struinen en de aanwezige ruiterpaden in de duinen maken het badstrand aantrekkelijk voor verschillende doelgroepen. Het strand van Rockanje is daardoor uniek en dat koesteren we. We willen het badstrand verder versterken en verrijken tot een 'badstrand 2.0'.

Ook met de verzanding blijft het strand aantrekkelijk om te zonnebaden, om te spelen in het zand, voor strandsport en om horeca te bezoeken. Het ondiepe water is aantrekkelijk voor ouders met jonge gezinnen die veilig hun kinderen in het water kunnen laten spelen. Het is belangrijk het strand aantrekkelijk te houden en Rockanje te transformeren tot een toekomstbestendige badplaats en toeristische trekpleister. Vanuit een positieve benadering willen we optimaal inspelen op het nieuwe verhaal van de Zuid-Hollandse Wadden en de kansen die dat biedt om het recreatief aanbod jaarrond te verbreden. Belangrijk daarin is het geven van een kwaliteitsimpuls aan de strandvoorzieningen. Ook het ontwikkelen van een aantrekkelijke en vanzelfsprekende strandroute tussen het dorpscentrum van Rockanje en het badstrand heeft een grote toegevoegde waarde, niet alleen voor het strand maar ook voor het dorp. Door zo een strandroute kun je immers meer gasten het dorp intrekken en dat is goed voor de leefbaarheid in het dorp en het behoud van de voorzieningen.

Deze strandroute kan bestaan uit een soort 'kralensnoer'. Dat is een reeks van openbare ruimtes met aantrekkelijke plekken die ieder een eigen karakter en functie hebben: van dorpsmolen, levendig dorpsplein, dorps tuin en strandboulevard tot duinentree, duinplein en strandbalkon. De focus ligt daarbij op verblijven, ruimte voor activiteiten, gezelligheid en ontmoeting. Bestaande parels aan deze dorpsstrandroute die de route begeleiden in de uitloop van het centrum naar zee poetsen we op en nieuwe schakels / ankerpunten voegen we toe. Voorbeelden zijn een leuk restaurant met terras voor de deur, een kiosk met informatie en ijsjes en een dorps huiskamer. De strandroute kan worden versterkt door de route te begeleiden met gebiedseigen beplanting in strand- en duinsfeer, herkenbare materialisering, banieren en bewegwijzering, zodat wandelaars en fietsers op een aantrekkelijke en subtiële manier geleid worden naar het strand. De dorpsentree, dorpsweg, het dorpsplein, de strandboulevard en Zeeweg, de duinentree, het duinplein en het strandbalkon vormen zo een vanzelfsprekende, aaneengeschaalde route vanuit het centrumgebied naar zee, waarmee de verschillende sferen en kwaliteiten van het centrum elkaar kunnen versterken en met elkaar kunnen worden verbonden tot een levendig en vitaal dorps hart aan zee.

Bij de duinovergang liggen kansen om het aankomstplein van de strandroute als duinplein te ontwikkelen met een bijzonder attractief object als blikvanger, speel- en ontmoetingsplek en ruimte voor vernieuwing van de horecavoorziening. Dit kan een levendige ontvangstplek worden, het verlengstuk van de openbare ruimte in het centrum, bestemd voor een breed publiek van inwoners, daggasten en verblijfsrecreanten die willen zonnebaden op het strand of de natuur in willen trekken. Daarbij horen een goede bereikbaarheid met de auto en aantrekkelijke parkeerplaatsen. Maar ook een goede bereikbaarheid met de bus en mogelijk een strandtreintje vanuit het centrum (hierbij zijn we afhankelijk van initiatiefnemers) zijn belangrijk evenals veilige, aantrekkelijke faciliteiten voor fietsers en wandelaars uit Rockanje en omgeving. Vanaf het duinplein moeten zij via een aantrekkelijke strandovergang in één vloeiende beweging over het duin geleid worden. De strandopgang zelf dient voor iedereen comfortabel te gebruiken zijn, met voorzieningen als toiletten, douches en bankjes. De strandopgang kan eindigen in een strandbalkon dat de strandpaviljoens met elkaar verbindt, met een panoramisch uitzicht op zee. Als in de toekomst het

strand breder zou worden, is het de moeite waard te verkennen of de strandpaviljoens verder naar zee kunnen worden verplaatst, waardoor ze dicht bij het water komen en er tegelijkertijd ruimte ontstaat voor natuurlijke uitbreiding en versterking van de duinen.

De strandopgangen en stranden in Rockanje zijn duidelijk familie, door samenhang in meubilair, materialisatie en inrichting openbare ruimte. Maar binnen die familie komen duidelijk verschillende identiteiten naar voren. Het strand bij de Eerste Slag blijft het bruisende dorpsstrand van Rockanje en is de plek voor mensen die levendigheid en avontuur zoeken aan zee, met een vleugje nostalgie en meer comfort voor de gebruikers van het strand. Nieuwe zit- en beleefobjecten vergroten de aantrekkingskracht.

Het strand bij de Tweede Slag is het comfortabele familiestrand, dat niet alleen aantrekkelijk is voor de mensen van de achtergelegen campings van Rockanje, maar ook voor dagjesmensen die kunnen parkeren op de recent vernieuwde parkeerterreinen. Deze strandopgang heeft potentie

een meer natuurlijke / avontuurlijke overgang te worden waar natuur en uitwaaien de kwaliteiten zijn. De Tweede Slag ligt dicht bij het Badhotel en de vakantieparken Waterbos en Van Iterson en is jaarrond een goede uitvalsbasis voor wandelingen over het strand om de Groene Punt en door Voornes Duin. Het is een plek waar je je hoofd leeg kunt maken en nieuwe ervaringen op kunt doen. Hier zou op termijn – als de Hinderplaat is aangeland – een wilder en groener strand kunnen ontstaan, waar het natuurlijke vloedmerk niet wordt opgeruimd en waar duinvorming plaatsvindt. De natuurwaarden die daarbij ontstaan bieden kansen en mogelijkheden voor strandwandelingen, paardrijden, excursies, vogels en zeehonden kijken, wadlooptochten, educatieve routes, enzovoort.

Op weg naar de toekomst is het goed de transitie naar het badstrand 2.0 geleidelijk te laten verlopen en daar de gebiedsmarketing gelijktijdig in mee te laten lopen. Het moet een geleidelijk proces zijn waarin de recreatieondernemers de bakens kunnen verzetten en zich mee kunnen ontwikkelen met de nieuwe kustlijn: Rockanje aan Zee waar je de Zuid-Hollandse Wadden kunt beleven vanaf het badstrand 2.0!

Daarom werkt de gemeente Voorne aan Zee nu al samen met inwoners, ondernemers en andere betrokkenen aan een actieplan om de kustbeleving ook op de korte termijn aantrekkelijk te houden voor inwoners, recreanten en toeristen. In het actieplan worden concrete projecten benoemd die op de korte termijn kunnen worden opgepakt, zoals:

- het toegankelijker maken van het strand voor iedereen (van basisschoolleerlingen tot ouderen) om te sporten, met vrij toegankelijke sportvoorzieningen op het strand (bijvoorbeeld een calisthenicspark) en sportactiviteiten;
- het versterken van de beleving van de zee door fietsers ('Fietsen aan zee');
- het ontwikkelen van gezamenlijke arrangementen en een route gericht op mensen met paarden;
- het ontwikkelen van een Hortus aan Zee als plek om kennis te maken met de natuur in het duingebied, met een informatie-/ ontmoetingsruimte met mogelijkheden voor workshops en lezingen en met ruimte voor een meditatie moment.

OOSTVOORNSE MEER

Het Oostvoornse Meer vormt een belangrijke outdoor-bestemming die nog verder kan worden geactiveerd. Het meer wordt veel door windsurfers gebruikt en er kan worden gesupt. Er wordt ook veel gedoken, onder meer naar oude scheepswrakken die herinneren aan de tijd dat het Oostvoornse Meer nog de monding van de Brielse Maas in de Noordzee was. Rond het meer lopen wandelpaden, een fietspad, een ruiterpad en een mountainbikeroute. Het Oostvoornse Meer is het actieve waterfront van Oostvoorne, dat nog meer op de kaart kan worden gezet. Zowel voor de watersport (als ook voor de ecologie) is het belangrijk dat de waterkwaliteit verbetert.

Het Oostvoornse Meer heeft twee gezichten: de Natuurboulevard langs de zuidrand en de actieve watersport en meer intensieve vormen van recreatie langs de noordrand. Deze noordoever heeft een bovenregionale functie en trekt veel (inter)nationale bezoekers aan. Aan de zuidwestoever bevindt zich een zwemstrand met speelvoorzieningen; dit strand heeft hoofdzakelijk een lokale betekenis voor Oostvoorne. Dat onderscheid willen we verder versterken en daarmee de contrasten tussen beide kanten van het meer.

Het Oostvoornse Meer ligt vlakbij Oostvoorne en aan de route vanuit het dorp naar het Ruige Waterfront aan de Tweede Maasvlakte (met het Maasvlaktestrand). We willen deze route (Maasvlakteboulevard, inclusief de Noordzeeboulevard) veel aantrekkelijker maken voor fietsers en wandelaars (zie ook hierna onder 'Ruige Waterfront aan de Tweede Maasvlakte'). Ook de recreatieve verbinding met het Brielse Meer en Brielle willen we beter herkenbaar en aantrekkelijker maken en combineren met een goede ecologische verbinding. Vooral langs de zuidrand van het Brielse Meer kan deze route een veel natuurlijker en meer afwisselend karakter krijgen, dat aansluit op het natuurlijke beeld langs de Natuurboulevard aan de zuidrand van het Oostvoornse Meer. Zo kunnen we het Oostvoornse en Brielse Meer recreatief beter met elkaar verbinden. De mountainbikeroute rondom het Oostvoornse Meer kan ook aangesloten worden op de nieuw aan te leggen route langs het Brielse Meer. Rondom het Brielse Meer en de Noordrand van Voorne kansen voor de aanleg of uitbreiding van ruiterspaden, hardlooproutes en hondenlosloopgebied in aansluiting op de routes rondom het Oostvoornse Meer.

RUIGE WATERFRONT AAN DE TWEEDE MAASVLAKTE

Het Ruige Waterfront aan de Tweede Maasvlakte is een ander belangrijk recreatief cluster. Aan en rond het Maasvlaktestrand kun je de wereldhaven en de zee beleven. Hier is en blijft ruimte voor badstrandtoerisme en actieve watersporten, waaronder kitesurfen. Het is en blijft een stoer bad- en doestrand. Het Havenervaringscentrum Portlantis dat in aanbouw is laat bezoekers straks op inspirerende wijze kennis maken met de haven van Rotterdam. Het Havenervaringscentrum vormt een nieuwe attractie die een impuls geeft aan het gebied. Er is hier - in verband met de veiligheidsrisico's bij calamiteiten in de haven - op dit moment geen ruimte voor verdere intensivering van de recreatie, maar de bestaande recreatie kan wel verder worden geactiveerd (bijvoorbeeld

met strandporten) en geconcentreerd rondom Portlantis. Voor dit recreatieve cluster is het van belang nader te onderzoeken hoe de veiligheid en de bereikbaarheid bij calamiteiten verder kan worden verbeterd.

Concentratie rondom Portlantis biedt mogelijkheden de zuidzijde van het strand (het Slufterstrand) nabij het rustgebied Slikken van Voorne juist wat minder druk te maken. Eventueel kan op de grens met het rustgebied duinvorming worden gestimuleerd voor visuele afscherming (nader te onderzoeken). En als in de toekomst het strand moet worden verbreed voor het 'aanlanden' van kabels van windparken op zee bekijken we welke kansen dat biedt voor recreatie (en voor natuur).

Hierboven hebben we al aangegeven dat we de route naar het Ruige Waterfront aan de Tweede Maasvlakte vanuit Oostvoorne en het Oostvoornse Meer veel aantrekkelijker willen maken voor fietsers en wandelaars. Deze 'Maasvlakteboulevard' (inclusief de Noordzeeboulevard) is nu een lange onaantrekkelijke weg ingeklemd tussen het Slufterdepot aan de noordzijde en een begroeide zanddijk die het zicht op de Slikken van Voorne ontnemt aan de zuidzijde. Langs deze route kunnen bijvoorbeeld 'waddenhotspots' als aantrekkelijk vormgegeven uitkijkpunten worden gerealiseerd, vanwaar de Zuid-Hollandse Wadden zijn te beleven. Daarnaast liggen er kansen om een aantrekkelijke verbinding over het water te realiseren tussen bijvoorbeeld Hoek van Holland en Portlantis.

OUDDORP AAN ZEE

Ouddorp is een moderne badplaats aan een breed Noordzeestrand. Het strand van Ouddorp wordt druk bezocht door badgasten. Wat meer naar het zuidwesten is een kitesurfspot aanwezig. Door de ligging op de kop van Goeree heeft de verzanding hier niet of nauwelijks effect. Daarom behandelen we Ouddorp aan Zee hier beknopt; de koers staat al beschreven in de 'Toeristisch-recreatieve Visie Goeree-Overflakkee 2025'. Daarin staat verwoord dat we in Ouddorp aan Zee inzetten op het intensiveren van het strandleven, met een breder scala aan activiteiten. Daarnaast is het belangrijk dat de strandvoorzieningen aantrekkelijk blijven en waar nodig een kwaliteitsimpuls krijgen. Bestaande vakantieparken en campings worden (waar nodig) gestimuleerd een kwaliteitsslag te maken, met meer (bio)diversiteit.

Het dorpscentrum ligt relatief ver van het strand. We willen onderzoeken hoe we de verbinding tussen het centrum en het strand aantrekkelijker kunnen maken (als fietsverbinding).

A wide-angle photograph of a coastal landscape. In the foreground, there is a field of tall, dry, yellowish-brown grass. Beyond the grass, a sandy beach stretches across the middle ground, with some small pools of water and a few people visible. The ocean is in the background, meeting a clear blue sky at the horizon. A large, white, stylized number '5' is overlaid on the upper half of the image.

5

**UITVOERINGS-
PROGRAMMA
VERSIE 1.0**

5. Uitvoeringsprogramma – versie 1.0

5.1 Vertrekpunt voor samenwerking

Toekomstperspectief als gezamenlijk vertrekpunt

Door de waddenvorming ontstaat een nieuw verhaal voor de Haringvlietmonding. Het toekomstperspectief 'Zuid-Hollandse Wadden' biedt een heel mooi vooruitzicht voor het gebied. Door mee te bewegen met de dynamiek ontstaat een veilige kust, door wadden en duinen beschermd tegen de zeespiegelopstijging. Er ontstaat vanzelf een prachtig landschap van schorren, slikken, platen en duinen, dat zowel waardevol is voor de natuur als voor de mens. Het gebied kan zich verder ontwikkelen tot een natuurgebied van wereldklasse en tegelijkertijd tot dé outdoor-bestemming van de Benelux, een bijzondere recreatieve trekker dicht bij de Randstad. En daarmee blijft de kust van Voorne en Goeree een aantrekkelijk en vitaal gebied om te wonen, te werken en te recreëren. Het gebied kan een gidsgebied worden voor andere delta's in de wereld.

Dit toekomstperspectief schetst de kansen die de autonome ontwikkeling met zich meebrengt, het wenkend perspectief. Het is echter belangrijk vast te stellen dat het toekomstperspectief geen blauwdruk is die zaken onomkeerbaar vastlegt. We zien het toekomstperspectief vooral als een vertrekpunt voor verdere samenwerking, waarin we de komende jaren samen als coalitiepartijen en met alle stakeholders in het gebied stapsgewijs invulling geven aan de koers die we met dit toekomstperspectief hebben ingezet. Daarmee willen we zoveel mogelijk de kansen benutten om zo het toekomstperspectief te realiseren.

Op weg naar 2060 is het belangrijk de transitie naar de 'Zuid-Hollandse Wadden' geleidelijk te laten verlopen en daarin de gebiedsmarketing gelijktijdig in mee te laten lopen. Het moet een geleidelijk proces zijn waarin recreatieondernemers de bakens moeten kunnen verzetten en mee kunnen bewegen met het ontstaan van de nieuwe kustlijn.

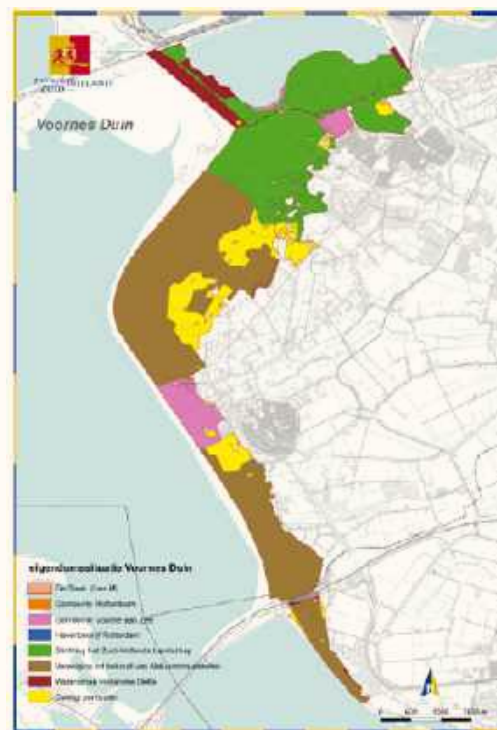
Dit hoofdstuk beschrijft de contouren van het uitvoeringsprogramma en geeft op hoofdlijnen een voorstel aan voor hoe de coalitie verder gaat en wat er moet gebeuren / welke acties moeten worden genomen om het toekomstperspectief van de grond te krijgen. Welke rollen, verantwoordelijkheden hebben alle partijen? Hoe kan het toekomstperspectief aanhaken op programma's van hogere overheden? En welke subsidiemogelijkheden zijn er? De definitieve invulling en uitwerking komt tot stand en wordt verder uitgewerkt in de volgende fase.

Rollen en verantwoordelijkheden

De verantwoordelijkheden voor waterveiligheid, natuur en recreatie in de kust en Voordelta liggen niet in één hand, deze zijn verspreid over verschillende partijen. Ten aanzien van het eigendom en beheer geldt dat het Rijk grotendeels eigenaar van de zee en het strand is. Vereniging Natuurmonumenten is ook deels eigenaar van strand en zee, bijvoorbeeld ter plaatse van de Groene Punt en ook als erfpachter van de Kwade Hoek. Op het land geldt dat er sprake is van verschillende eigenaren en beheerders, wat uit de figuren hiernaast blijkt. Daarnaast gelden er voor een groot aantal terreinen bovendien servituten/erfdienstbaarheden die de oorspronkelijke terreineigenaar bedongen heeft bij de overdracht van deze gronden aan de huidige eigenaren. De servituten leggen de last en verplichting op de eigenaar tot het behoud van de natuurlijke en landschappelijke waarden van alle terreinen, percelen en oppervlakten.

Daarnaast hebben partijen ook rollen en verantwoordelijkheden. Gemeenten Voorne aan Zee en Goeree-Overflakkee zijn verantwoordelijk voor de ruimtelijke ordening binnen de gemeentegrenzen. Deze zijn vastgelegd in het kadaster en zijn per gemeente verschillend. Er is dus geen sprake van een uniforme 1 km grens zeewaarts. Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor de uitvoering van de kustlijnzorg en is voortouwnemer voor het opstellen van het Natura2000-beheerplan Voordelta. De provincie Zuid-Holland is voortouwnemer voor de Natura2000-beheerplannen voor de duinen en is het bevoegd gezag voor de vergunningverlening vanuit de Omgevingswet.

De omgevingsdienst Zuid-Holland-Zuid is in opdracht van de provincie Zuid-Holland voortouwnemer voor het toezicht op het water en houdt toezicht vanaf het land. Ook Stichting Het Zuid-Hollands Landschap en Vereniging Natuurmonumenten houden toezicht vanaf het land, waarbij de focus op kitesurflocaties Slufter en Slikken van Voorne ligt. Stichting Het Zuid-Hollands Landschap voert ook toezicht op herstelmaatregelen die worden uitgevoerd door terreinbeheerders. Binnen het werking- en beheergebied van het Recreatieschap Voorne-Putten is deze vergunningverlener, toezichthouder en handhaver al dan niet met straf of bestuursdwang.

Eigendomssituatie in Natura 2000-gebied Voornes Duin.
(Bron: Beheerplan).

Beheersituatie in Natura 2000-gebied Voornes Duin.
(Bron: Beheerplan).

Voorstel Programmaorganisatie

Het blijft ook bij de verdere uitwerking en uitvoering van dit toekomstperspectief belangrijk dat de coalitiepartijen bereid zijn elkaars belangen te begrijpen en soms wat water bij de wijn te doen. Voor het vervolgproces – gericht op de uitvoering van het toekomstperspectief – is het vooral aan de partijen met de grootste belangen om samen stappen te zetten. De trekkersrol ligt bij de gemeente Voorne aan Zee.

Het voorstel is de huidige organisatiestructuur te continueren binnen de coalitie, met een projectgroep en bestuurlijk overleg. We stellen onderstaande programmaorganisatie voor:

- **Projectgroep:** twee keer per jaar wordt een bijeenkomst georganiseerd waarin de lopende ontwikkelingen worden besproken en geëvalueerd en de projectenlijst wordt geactualiseerd. Voorafgaand wordt een agenda rondgestuurd met daarbij een notitie over de stand van zaken van nieuwe en lopende projecten. Nieuwe projecten worden in dit overleg verkend en beoordeeld voordat deze worden voorgelegd aan het bestuurlijk overleg waarbij het projectvoorstel wordt voorgelegd.
- **Bestuurlijk Overleg:** twee keer per jaar worden de projectvoorstellen voorgelegd in het bestuurlijk overleg.
- **Bestuurlijk 'boegbeeld':** aanwijzen van een (bestuurlijk) 'boegbeeld', iemand die als ambassadeur optreedt van de Haringvlietmonding en tevens voorzitter is van het bestuurlijk overleg. Deze rol ligt bij een bestuurder van de gemeente Voorne aan Zee.
- **Programmamanager:** daarnaast aanwijzen van een ambtelijke trekker.

Breed draagvlak en uitvoeringsbetrokkenheid

Het toekomstperspectief is tot stand gekomen door een hechte samenwerking met een enthousiaste maatschappelijke klankbordgroep (MKBG) met daarin stakeholders uit het gebied (zie ook paragraaf 1.4). Samen met deze stakeholders willen we het toekomstperspectief in de volgende fase verder handen en voeten geven. Uiteindelijk is het toekomstperspectief immers vooral opgesteld voor de inwoners en ondernemers in het gebied. Het continueren en verder stimuleren van de samenwerking in het gebied is essentieel. Communicatie tussen de gebiedspartners en met de omgeving is belangrijk om draagvlak te houden en succes te boeken. De gebiedspartners hebben hierbij een belangrijke functie. Ze brengen de beweging in dit toekomstperspectief in de praktijk. Daarom stellen we voor:

- de **MKBG** te laten bestaan na de visieontwikkeling en periodiek te blijven betrekken bij de realisatie van het toekomstperspectief. De MKBG is een belangrijke bondgenoot voor het gedachtengoed van het toekomstperspectief, het is belangrijk deze personen/organisaties betrokken te houden. Zij kunnen de ambassadeurs worden van het nieuwe verhaal. Daarnaast kunnen zij zelf betrokken zijn bij de uitvoering van zaken uit het toekomstperspectief dan wel de schakel zijn met andere initiatiefnemers / ondernemers / partijen in het gebied die bij willen dragen met passende ontwikkelingen;
- te waarborgen dat er voldoende aandacht is bij de **algemene besturen** van betrokken overheden door ze nauw te betrekken in het proces en te bouwen aan (politiek) draagvlak;
- **inwoners en ondernemers** uit het gebied breder te betrekken om het toekomstperspectief zo veel mogelijk bekendheid te geven, enthousiasme te creëren en de ontwikkeling van de 'Zuid-Hollandse Wadden' en de bijbehorende kansen op de kaart te zetten voor iedereen.

5.2 Koppeling met bovenlokale programma's

Voor het realiseren van het toekomstperspectief is het belangrijk dat dit toekomstperspectief landt in het eigen beleid van gemeenten, provincie en waterschap, maar ook aansluit op de programma's van de regio, de provincie en het Rijk. Dit zorgt ervoor dat het beleid van de verschillende overheidslagen voor de Haringvlietmonding consistent is en dat meekoppelkansen niet over het hoofd worden gezien. Het maken van een koppeling met programma's vanuit de regio, de provincie, het Rijk en ook vanuit 'Europa' kan bovendien voor subsidiestromen zorgen. Voor dat laatste zien we vooral kansen vanuit onderstaande programma's.

- **Regiodeal Zuid-Hollandse Delta.** In de Regio Deals werken Rijk en regio samen aan een betere woon-, werk- en leefomgeving voor bewoners en ondernemers in de regio. In de Regiodeal uit de derde tranche bundelt de regio Zuid-Hollandse Delta de krachten op de thema's Duurzaamheid, Agrifood, Landschap & Toerisme en Onderwijs & Arbeidsmarkt (zie ook de Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050). Daarbij wordt ingezet op zowel economische als ecologische verbeteringen in de regio. Voor het Haringvliet en de Voordelta zet de regio in op een natuur-, beleef- en recreatiegebied waarin natuur en recreatie elkaar versterken en waardoor de biodiversiteit toeneemt. Daarom werkt de regio aan de beleving rondom het Haringvliet en de Voordelta en ook aan een sterk recreatief en met elkaar verbonden aanbod in de regio. De daaruit voortvloeiende aantrekkingskracht maakt het gebied economisch sterk én zorgt voor zichtbaarheid. De regio werkt aan initiatieven die het landschap en het toerisme een impuls geven en ook vitale vakantieparken en jachthavens zijn belangrijk. Insteek is de gemiddelde verblijfsduur van toeristen te verlengen, de omzet in de toeristische sector te laten toenemen en via samenwerking en kennisdeling campings en recreatieterreinen te herstructureren en ondermijning te voorkomen. Vanuit de Regiodeal zijn subsidies mogelijk voor projecten die bijdragen aan deze doelstellingen. Daarbij is wel cofinanciering nodig. De

gemeente Voorne aan Zee sorteert hier al op voor. Inmiddels heeft het Rijk de regio een vijfde tranche gegund. Het uitgangspunt hierbij is dat de Zuid-Hollandse Delta staat voor rust, ruimte en reuring, maar dat er nog te weinig mogelijkheden zijn om dit te beleven en dat de kust – met het maritiem cluster – te maken heeft met verzanding. Het streven is het gebied duurzaam te herontwikkelen met als doel een duurzamer en groter aanbod voor recreatie en beleving, met een nog aantrekkelijkere kust die extra bezoekers aantrekt.

- **Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG).** In het ZH-PLG werkt de Provincie Zuid-Holland samen met de gebiedspartners aan de toekomst van het landelijk gebied. Dit doet zij door aan de slag te gaan met de korte- en langetermijnopgaven voor natuur, water en klimaat. Het opstellen en uitvoeren van dit programma gebeurt gebiedsgericht, samen met de partners in het landelijk gebied. Het gaat hierbij om het behalen van doelen op het gebied van natuur, water, stikstof en klimaat als randvoorwaarde voor een vitaal platteland in Zuid-Holland. In essentie zoeken de partners in dit proces naar wat zij samen kunnen doen om het landelijk gebied toekomstbestendig te maken. Een belangrijke opgave is de transitie naar meer natuurinclusieve (grondgebonden) landbouwvormen met daarbij een goed verdienmodel voor de agrariër. Hoewel het kabinet het overkoepelende Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) heeft geschrapt, heeft de provincie Zuid-Holland aangegeven door te willen met het ZH-PLG, inclusief de gebiedsprocessen.
- **Ruimtelijke puzzel Zuid-Holland.** Met het Ruimtelijk Voorstel 'Ruimtelijke koers voor Zuid-Holland' presenteert de provincie Zuid-Holland een nieuwe koers voor de toekomstige verdeling van de ruimte in de provincie. Deze koers is een eerste stap richting een toekomstbestendig Zuid-Holland. Deze koers is geen blauwdruk, maar een strategisch afwegingskader, dat nog nader uitgewerkt moet worden samen met de partners gericht op keuzes voor beleid én gebieden.

- **Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) en de preverkenning Biesbosch Rijn-Maasmonding.** De PAGW heeft als doel de waterkwaliteit te verbeteren en de natuur te versterken in de grote wateren. Om dit te bereiken is het nodig de verbindingen tussen de grote wateren en hun omgeving te herstellen en de ecologische dynamiek te versterken (natuurlijke werking van ecosystemen versterken). Binnen de preverkenning Biesbosch Rijn-Maasmonding wordt onderzocht hoe dit gebied zich kan ontwikkelen tot een duurzaam robuust en veerkrachtig ecosysteem. De Haringvlietmonding is onderdeel van dit gebied.
- **Nationaal Deltaprogramma.** Als onderdeel van het nationaal Deltaprogramma is een integrale voorkeursstrategie opgesteld voor de Zuidwestelijke Delta. Deze strategie omschrijft doelen en maatregelen voor het handhaven van de waterveiligheid, het goed ecologisch functioneren en de gebruiksfuncties in het gebied. Voor het onderdeel zoetwater is in 2021 een aanvulling opgesteld op het lopende uitvoeringsprogramma Zoetwater. De aanvulling bestaat uit nieuwe en aanvullende maatregelen.
- **Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050.** In de Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050 staan de doelen en opgaven voor de Zuidwestelijke Delta tot 2050. De Gebiedsagenda verbindt wateropgaven met klimaatadaptatie, energietransitie, kringlooplandbouw en circulaire economie. In het handelingsperspectief 'Sterke en aantrekkelijke kust' worden maatregelen voor kustbescherming zoveel mogelijk gecombineerd met verbeteringen voor recreatie, natuur en landschap in de Voordelta. Daarbij wordt ingezet op verdere verduurzaming van de recreatieve sector en versterking van de verbinding met het achterland.

- **Netten op Zee.** Binnen het gebied van de Haringvlietmonding speelt een andere ruimtelijke opgave, genaamd Netten op Zee. Via platforms op zee en kabels over de bodem van de Noordzee komt de energie van windparken aan land. Met 'net op zee' wordt dus de gehele keten van platforms, stations en kabels die het windpark op zee verbinden met het hoogspanningsnet op land bedoeld. In het project Nederwiek 3 en het Programma VAWOZ 2031 wordt er onderzoek gedaan naar de inpassing van kabels richting Moerdijk of Geertruidenberg en mogelijk andere locaties (Europoort, Simonshaven). Er is een grote kans dat deze kabels worden gerealiseerd voor de kust van Voorne aan Zee. In deze verschillende trajecten wijzen Voorne aan Zee en omliggende gemeenten op de veranderlijke kustmorfologie van de Haringvlietmonding en de visievorming hieromheen. Om een verantwoorde inpassing van windparken en de bijbehorende infrastructuur van het net op zee mogelijk te maken heeft het kabinet besloten tot een financieel maatregelenpakket. Er worden gebiedsinvesteringen gedaan om de leefkwaliteit in de omgeving van de aanlandlocaties te versterken. Vanaf 2024 wordt een eerste tranche van 220 miljoen euro aan vijf regio's in Nederland ter beschikking gesteld, via een vastgestelde verdeelsleutel. Volgens deze verdeelsleutel komt er voor de eerste tranche ca. 10 miljoen euro richting de regio van de aanlandingen op de Maasvlakte (IJmuiden Ver Beta & Gamma, Nederwiek 2). Onlangs heeft (het college van) Voorne aan Zee een bestuursakkoord gesloten met de gemeente Rotterdam, Provincie Zuid-Holland, Ministerie van Klimaat en Groene Groei en het Havenbedrijf Rotterdam. Binnen dit bestuursakkoord wordt ongeveer 5 miljoen euro beschikbaar gesteld voor projecten binnen Voorne aan Zee. Eén daarvan is ook de visievorming Haringvlietmonding, waarmee Voorne aan Zee investeringen kan doen om de leefkwaliteit in het gebied te versterken, bijvoorbeeld om natuurbeleving te versterken of recreatieve voorzieningen te realiseren (uitkijpunten, bankjes, verrekijkers)

- **Uitvoeringsprogramma Kustlijnzorg.** Rijkswaterstaat voert het beheer en onderhoud van de kust met zandsuppleties uit vanuit een meerjarig programma Kustlijnzorg. Hierop kan mogelijk een beroep worden gedaan als de geul voor de Groene Punt niet vanzelf dichtgaat (met het risico dat daar kusterosie optreedt). In dat geval is het wenselijk de aanlanding van de plaat te stimuleren, bijvoorbeeld met kleine zandsuppleties.
- **LIFE.** LIFE is een Europees subsidieprogramma dat bijdraagt aan het realiseren van het Europese milieu-, energie- en klimaatbeleid. LIFE geeft subsidie aan projecten die het Europese beleid op onder meer één van de volgende onderwerpen – die in de Haringvlietmonding spelen – verder ontwikkelen of in de praktijk brengen:
 - › circulaire economie en kwaliteit van leven;
 - › klimaatmitigatie- en adaptatie;
 - › natuur en biodiversiteit.
- **LEADER.** LEADER is een Europese subsidieregeling die is bedoeld voor projecten gericht op het versterken van het landelijk gebied: door het behoud van de leefbaarheid van het platteland, het versterken van de sociale cohesie en het behouden/versterken van het voorzieningenniveau. Naast op deze brede maatschappelijke doelen richt het Leader-programma zich ook op klimaat, milieu, water en biodiversiteit. De nieuwe LEADER-periode loopt van 2023 t/m 2027 en er is een subsidiebudget van totaal € 73 miljoen. Voor het LEADER-gebied Zuid-Hollandse Eilanden is € 2,2 miljoen beschikbaar. Het ontwikkelingsperspectief voor de Zuid-Hollandse Eilanden richt zich op het stimuleren van innovatie in de landbouw, het uitbreiden en vernieuwen van toeristische-recreatieve voorzieningen in het buitengebied, de ontwikkeling van een duurzaam en biodivers landschap en het stimuleren van duurzame ontwikkeling met betrekking tot leefbaarheid en klimaat.

- **European Maritime Fisheries and Aquaculture Fund (EMFAF).** Met het EMFAF voert Nederland het Europees Geïntegreerd Maritiem Beleid (GMB) en het Gemeenschappelijk visserijbeleid (GVB) uit. Het fonds loopt van 2021 tot en met 2027. Het VisserijOntwikkelplan loopt inmiddels (voor Stellendam is € 2,6 miljoen cofinanciering vanuit het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur beschikbaar).

Het nader in beeld brengen van mogelijke subsidiestromen – gekoppeld aan projecten die passen bij het toekomstperspectief – is één van de acties die we als coalitie na de vaststelling van het toekomstperspectief gaan uitvoeren.

5.3 Voorstel Dynamisch actieplan

In dit toekomstperspectief hebben we veel kansen benoemd om de Haringvlietmonding nog aantrekkelijker te maken, kansen die passen bij het wenkend perspectief van de 'Zuid-Hollandse Wadden'. We willen daarmee laten zien welk soort ontwikkelingen / initiatieven in het gebied bij kunnen dragen aan het daadwerkelijk realiseren van het toekomstperspectief. Het toekomstperspectief is echter geen blauwdruk. De voorgestelde ontwikkelingen zijn mogelijkheden die bovendien nog verder uitgewerkt moeten worden na de vaststelling van dit toekomstperspectief. Uiteraard zijn nieuwe ideeën en initiatieven welkom, waarbij het vanzelfsprekend belangrijk is dat ze bijdragen aan de richting die we in dit toekomstperspectief geschetst hebben. We nodigen iedereen uit te komen met goede plannen en ideeën!

Belangrijkste acties (versie 1.0)

Hieronder geven we een aanzet voor een overzicht van de mogelijke acties (versie 1.0, op hoofdlijnen) die voortkomen uit het toekomstperspectief. Dit overzicht vormt de basis voor het verder opsturen van het uitvoeringsprogramma, na de vaststelling van deze visie, waarbij het belangrijk is:

- onderscheid te maken tussen projecten die op de korte (voor 2030) of op de (middel)lange termijn spelen;
- aan te geven wie de trekkersrol vervult en welke andere partijen betrokken worden;
- welke (financiële) inzet nodig is en welke financieringsstromen er zijn.

Het uitvoeringsprogramma wordt een dynamisch actieplan dat door de programmamanager – in overleg met de coalitiepartijen en de stakeholders/partijen uit het gebied – up-to-date wordt gehouden. Projecten die zijn afgerond worden van de lijst gehaald en nieuwe ideeën en initiatieven worden toegevoegd.

Monitoren van de morfologische ontwikkeling

TREKKER: Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid

BEOOGDE PARTNERS: Alle coalitiepartijen

ACTIE: Zowel op de korte als op de (middel)lange termijn de morfologische ontwikkeling alsmede de zeespiegelstijging volgen en hier adaptief op inspelen. Zowel als het gaat om waterveiligheid (bijvoorbeeld het zo nodig dichtzetten van de geul bij de Groene Punt), als om de kansen en bedreigingen voor de natuur (bijvoorbeeld een goede zonering, voorkomen van verstoring), recreatie(sector) (bijvoorbeeld het monitoren van de kitesurfspot bij Oostvoorne en eventueel op zoek gaan naar een alternatieve locatie), de haven van Stellendam en de leefbaarheid. Hierbij ook aandacht hebben voor mogelijke toekomstige ontwikkelingen, zoals plannen voor een Derde Maasvlakte. Het is van belang dergelijke ontwikkelingen actief te volgen aangezien deze effect kunnen hebben op de Haringvlietmonding.

Strategie ontwikkelen voor de zonering van natuur en recreatie in de Voordelta

TREKKERS: Gemeente Voorne aan Zee, Gemeente Goeree-Overflakkee, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, Recreatieschap Voorne-Putten

BEOOGDE PARTNERS: Overige coalitiepartijen, Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, natuur- en recreatiepartijen in de MKBG

ACTIE: Vroegtijdig een strategie ontwikkelen voor de zonering van natuur en recreatie in de Voordelta, die ruimte biedt aan alle recreatieve doelgroepen én de unieke natuurkwaliteiten van het gebied bewaakt (inclusief handhaving en toezicht) en die de veiligheid van recreanten borgt. De partijen in het gebied trekken hierin samen op.

Monitoren van de Natura2000-doelstellingen en actualiseren van de Natura2000-beheerplannen

TREKKERS: Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, Provincie Zuid-Holland

BEOOGDE PARTNERS: Overige coalitiepartijen, Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

ACTIE: De gevolgen die de verzanding heeft voor de natuur en in het bijzonder voor de Natura2000-doelstellingen monitoren en onderzoeken: hoe kunnen we ervoor zorgen dat deze gehaald worden? En in het geval dat bepaalde doelstellingen (definitief) niet gehaald kunnen worden door de verzanding en/of klimaatverandering: hoe gaan we daar mee om? Kunnen doelstellingen die niet haalbaar zijn in de toekomst worden aangepast of kunnen doelstellingen in de toekomst op regionale schaal (in plaats van per Natura2000-gebied) worden beoordeeld? Dit is op dit moment niet mogelijk en aanpassing van de (Europese) wetgeving hieromtrent is een uitdagend traject. Daarin is een belangrijke rol weggelegd voor het ministerie van LNV om in overleg te treden met de Europese Commissie.

Aanpassen Toegangsbeperkingsbesluit in combinatie met een uitvoerbaar handhavingplan

TREKKER: Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid

BEOOGDE PARTNERS: Overige coalitiepartijen, Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid

ACTIE: Voor ontwikkelingen in het gebied is het nodig uit te zoeken hoe het exact zit met de vergunningverlening. Het is cruciaal dat de gestelde Natura2000-doelen worden bereikt en dat het gebruik hiermee in overeenstemming is. Op dit moment is er een Toegangsbeperkingsbesluit (TBB) van kracht voor de rustgebieden

‘Slikken van Voorne’ en ‘Hinderplaat’. Door de morfologische ontwikkeling zullen de belangrijke rustgebieden van plek verschuiven en daarvoor zal het TBB moeten worden aangepast in combinatie met een uitvoerbaar handhavingplan dat zorgvuldig wordt gehandhaafd.

Strategie uitwerken voor transformatie toeristisch-recreatief aanbod, inclusief opzetten gebiedsmarketing

TREKKERS: Gemeente Voorne aan Zee, Gemeente Goeree-Overflakkee, Recreatieschap Voorne-Putten

BEOOGDE PARTNERS: DMO's, OP Voorne Putten, Eiland Marketing Goeree-Overflakkee, Toeristisch Ondernemers Platform (TOP) Voorne-Putten, HISWA, Vereniging van Eigenaren en Exploitanten van Recreatieondernemingen (VEERO), Watersportverbond, Nederlandse Kitesurf Vereniging, vertegenwoordiging namens de strandpaviljoenhouders, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

ACTIE: Breed traject opstarten voor het in gang zetten van een beweging waarmee je als regio gezamenlijk het toeristisch-recreatieve aanbod gaat transformeren en in gaat richten op de nieuwe doelgroepen (waarbij bestaande doelgroepen worden gerespecteerd). Daarbij gaat het zowel om de vakantieparken/verblijfsrecreatie, als om horeca en andere recreatieve voorzieningen. Belangrijk onderdeel daarin is het opzetten van een gebiedsmarketing gericht op de Zuid-Hollandse Wadden. Samenwerken in een gebiedscoöperatie kan hierbij een mogelijkheid zijn.

Opstellen thematisch Programma Recreatie Voorne aan Zee

TREKKER: Gemeente Voorne aan Zee

BEOOGDE PARTNERS: Recreatieschap Voorne-Putten, DMO's, OP Voorne Putten, Eiland Marketing Goeree-Overflakkee, Toeristisch Ondernemers Platform (TOP) Voorne-Putten, HISWA, Vereniging van Eigenaren en Exploitanten van Recreatieondernemingen (VEERO), Watersportverbond, Nederlandse Kitesurf Vereniging, vertegenwoordiging namens de strandpaviljoenhouders, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, Waterschap Hollandse Delta, Provincie Zuid-Holland

ACTIE: Uitwerken een (breed gedragen) thematisch Programma Recreatie Voorne aan Zee. Onderdeel hiervan is het versterken van het recreatief netwerk, de verblijfsrecreatie faciliteiten, accommodaties, bereikbaarheid van de toeristische voorzieningen en economisch perspectief voor agrariërs en recreatieondernemers.

Start planontwikkeling Deltacentrum aan de Haringvlietdam en aantrekkelijker maken Haringvlietdam als verblijfsplek

TREKKERS: Gemeente Goeree-Overflakkee, Gemeente Voorne aan Zee

BEOOGDE PARTNERS: Alle coalitiepartijen, MKBG

ACTIE: Plan ontwikkelen voor het gebied rond de Haringvlietdam, zowel aan de zijde van Stellendam als aan de zijde van het Quackstrand.

Ontwikkelen horecapaviljoen zeezijde Haringvlietdam op Voorne

TREKKERS: Particuliere initiatiefnemer

BEOOGDE PARTNERS: Gemeente Voorne aan Zee (faciliterende rol), Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, Provincie Zuid-Holland

ACTIE: Ontwikkelen van een nieuw strandpaviljoen op de plek waar er eerder één gestaan heeft.

Impuls geven aan het Oostvoornse Meer, Maasvlakte-/Noordzeeboulevard en Natuurboulevard

TREKKER: Gemeente Voorne aan Zee

BEOOGDE PARTNERS: Gemeente Rotterdam, Havenbedrijf Rotterdam, Waterschap Hollandse Delta, Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, Recreatieschap Voorne-Putten, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, natuur- en recreatiepartijen in de MKBG

ACTIE: Plan ontwikkelen voor het activeren van het Oostvoornse Meer en het aantrekkelijker en beter herkenbaar maken van de recreatieve routes tussen Brielle, het Brielse Meer, Oostvoorne, het Oostvoornse Meer en het Ruige Waterfront van de Tweede Maasvlakte (Maasvlaktestrand) en het verbeteren van de ecologische relaties.

Verbeteren waterkwaliteit Oostvoornse Meer

TREKKER: Waterschap Hollandse Delta

BEOOGDE PARTNERS: Gemeente Voorne aan Zee, Recreatieschap Voorne-Putten, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, Provincie Zuid-Holland, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed

ACTIE: Onderzoeken hoe de waterkwaliteit van het Oostvoornse Meer kan worden verbeterd, rekening houdend met de natuur-, cultuurhistorische en recreatieve waarden van het meer.

Kwaliteitsimpuls geven aan Badstrand Rockanje 2.0

TREKKER: Gemeente Voorne aan Zee

BEOOGDE PARTNERS: Recreatieschap Voorne-Putten, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, Vereniging Natuurmonumenten, Provincie Zuid-Holland, Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, (recreatie) ondernemers, Dorpsraad

ACTIE: Morfologische ontwikkeling van het strand goed monitoren en een plan uitwerken voor de (geleidelijke) transformatie naar een badstrand 2.0 (uiteraard binnen de wettelijke kaders van Natura2000), samen met de ondernemers uit het gebied. Op basis van dat plan faciliteren van passende initiatieven.

Versterken relatie dorpscentrum Rockanje met het Badstrand 2.0

TREKKER: Gemeente Voorne aan Zee

BEOOGDE PARTNERS: Recreatieschap Voorne-Putten, Vereniging Natuurmonumenten, Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, (recreatie)ondernemers, Dorpsraad

ACTIE: Ontwikkelen van een aantrekkelijke verbinding tussen het dorpscentrum van Rockanje en het badstrand door uitvoering te geven aan de Dorpsvisie Rockanje.

Voortzetten onderzoek mogelijkheden versterken ecologische relatie Voordelta – Haringvliet (lopend project)

TREKKER: Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid

PARTNERS: Gemeente Goeree-Overflakkee, Gemeente Voorne aan Zee, Gemeente Nissewaard, Provincie Zuid-Holland, Waterschap Hollandse Delta, Vereniging Natuurmonumenten, Ministerie van LNV, Beroepsvisserij, Sportvisserij NL, Sportvisserij Zuid West Nederland, Staatsbosbeheer, Hoogheemraadschap Schieland en Krimpenerwaard (mede namens Rijnland en Delfland), Evides, LTO Noord, LTO Voorne Putten, LTO voorzitter Goeree-Overflakkee, Havenbedrijf Moerdijk, Watersportverbond, Watersportverbond WSV Blinkvliet, WNF, Stroming (namens WNF)

ACTIE: Voortzetten van het onderzoeksprogramma 'Lerend Implementeren' en op basis daarvan de ecologische relatie tussen de Voordelta en het Haringvliet zoveel mogelijk vergroten.

Versterken innovatiekracht visserij, verduurzamen en verbreden

TREKKER: Gemeente Goeree-Overflakkee

BEOOGDE PARTNERS: Nautische/maritieme cluster en andere ondernemers in Stellendam, Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, Provincie Zuid-Holland, Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, Havenbedrijf Rotterdam, Waterschap Hollandse Delta

ACTIE: Onderzoek voortzetten naar de mogelijkheden voor het versterken van het nautisch/maritieme cluster met visserij, scheepsbouw/-onderhoud, innovatie en andere watergerelateerde bedrijvigheid. Aansluiten op de visieontwikkeling die momenteel al plaats vindt.

Versterken toerisme in Stellendam

TREKKER: Gemeente Goeree-Overflakkee

BEOOGDE PARTNERS: (Recreatie)ondernemers, Nautische/maritieme cluster, Bewoners, Provincie Zuid-Holland, Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, Waterschap Hollandse Delta

ACTIE: Plan ontwikkelen voor het versterken van het toerisme in Stellendam vanuit de maritieme sector (jachthaven en visserij), de kust (Noordzee en Haringvliet) en het landschap / de natuur (natuurgebieden, landbouwgebied). Daarbij ook de relatie tussen het dorpscentrum en de haven van Stellendam betrekken en onderzoeken welke kansen er liggen om meer recreanten het dorp in te trekken.

Onderzoeken mogelijkheden ontwikkelen onderwaternatuur

TREKKER: WWF

BEOOGDE PARTNERS: ARK Rewilding Nederland, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, Havenbedrijf Rotterdam, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, Waterschap Hollandse Delta, Provincie Zuid-Holland

ACTIE: Onderzoek doen naar de mogelijkheden en voorwaarden om mossel- en platte oesterriffen te herintroduceren door aanleg en monitoring van pilot-schelpdierriffen, met als doel herstel en aanleg van meerjarige schelpdierriffen die zelfstandig verder kunnen groeien en hiermee een belangrijke bijdrage leveren aan het herstel van het ecosysteem in de Noordzee. Hierbij wordt gebruik gemaakt van bij bestaande initiatieven opgedane kennis.

Onderzoeken mogelijkheden versterken duinvorming Slufterstrand als visuele afscherming rustgebied Slikken van Voorne

TREKKER: Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

BEOOGDE PARTNERS: Havenbedrijf Rotterdam, Provincie Zuid-Holland, Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, Gemeente Voorne aan Zee, Gemeente Rotterdam

ACTIE: Onderzoeken of het stimuleren van duinvorming wenselijk en mogelijk is voor visuele afscherming op de grens tussen het Slufterstrand en het rustgebied Slikken van Voorne, om de kwetsbare natuur te beschermen. Het gaat om plaatsen waar zeehonden rusten en hun jongen werpen, vogels met hoogwater rusten en vogelbroedgebieden.

Onderzoeken welke onderdelen uit het 'Actieplan Deltanatuur Zuidwestelijke Delta 2050' kunnen worden overgenomen

TREKKERS: Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

BEOOGDE PARTNERS: Overige coalitiepartijen, Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, Vogelbescherming Nederland

ACTIE: Onderzoeken welke onderdelen uit het 'Actieplan Deltanatuur Zuidwestelijke Delta 2050' kunnen worden overgenomen in de Haringvlietmonding. Het Actieplan Deltanatuur Zuidwestelijke Delta 2050 is een initiatief van Vogelbescherming Nederland, als lid van de Coalitie Delta Natuurlijk. Dit initiatief is vervolgens uitgewerkt met medewerking van het ministerie van LNV, Rijksdienst voor ondernemend Nederland, Rijkswaterstaat en de provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant. Deelnemers aan de Coalitie Delta Natuurlijk naast Vogelbescherming zijn: het Brabants Landschap, Brabantse Milieufederatie, Het Zeeuwse Landschap, Vereniging Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland, Staatsbosbeheer, WNF, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap en de Zeeuwse Milieufederatie. Met al deze partijen heeft Vogelbescherming een compleet maatregelenpakket samengesteld om tot gezonde vogelpopulaties te komen. Ook het benodigd onderzoek maakt hier deel van uit. Met dit pakket gaan de deelnemende organisaties de komende jaren inbreng leveren aan onder meer lopende en nieuwe trajecten voor natuurherstel, gebiedsontwikkeling, beheerplannen, aanpassingen in de infrastructuur en bij het ontwikkelen van nieuw beleid om ervoor te zorgen dat de uitvoering daarvan nog beter bijdraagt aan de verbetering van de deltanatuur.

Geraadpleegde bronnen

Literatuur

- ANWB & HZ Kenniscentrum Kusttoerisme 2022. Toerisme en vrijetijdsgedrag in de Zuidwestelijke Delta. Inzicht in recreatiebehoeften en meekoppelkansen.
- Arcadis 2022a. Hoofdrapport: Onderzoek Verzanding Haringvlietmonding. Morfologische ontwikkelingen en effecten. Eindversie blok A en B.
- Arcadis 2022b. Onderzoek aanzanding kust Haringvlietmonding. Achtergrondrapport. Toekomstige morfologische ontwikkelingen Effecten waterveiligheid, ecologie, economie en leefbaarheid. Eindversie blok A en B.
- Arcadis 2022c. Hoofdrapport: Onderzoek Verzanding Haringvlietmonding. Toekomst. Eindversie blok C. Inspiratiedocument t.b.v. de coalitie richting de toekomst.
- Arcadis 2022d. Onderzoek aanzanding kust Haringvlietmonding. Achtergrondrapport. Ideeën en aanbevelingen voor de toekomst. Eindversie blok C. Inspiratiedocument t.b.v. de coalitie richting de toekomst.
- Arcadis, BRO, CE Delft & Pondera 2024. Programma VAWOZ 2031-2040. Concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau. Versie 1.0 – Definitief. Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.
- Bestuurlijk Platform Visserij (BPV) 2024. Visserij Ontwikkel Plan (VOP).
- BLOC 2018. Perspectief Toerisme Zuid-Holland 2030. Provincie Zuid-Holland.
- Bosch Slabbers landschapsarchitecten 2020. Landschapsvisie Zeeuwse Deltadammen. Rijkswaterstaat Zee en Delta.
- Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd 2021. Perspectief natuur en recreatie Voorne-Putten. Gebiedsvisie natuur- en recreatiegebieden. Recreatieschap Voorne-Putten.
- Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd 2022. Imago- en bezoekersonderzoek Zuid-Hollandse Delta. Onderzoeksrapport Voorne-Putten. Samenwerkende partijen Regiodeal.
- Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd, ZKA Leisure Consultants & Bureau Buhrs in samenwerking met MarketResponse 2021. Toolkit Natuurbeleving. Deel 1 Resultaten recreantenonderzoek.
- Citisens 2023. Onderzoeksrapportage Omgevingsvisie Voorne aan Zee. Onderzoek naar de wensen van inwoners en ondernemers voor hun leefomgeving, uitgevoerd onder het Voorne aan Zee panel en andere inwoners van de gemeente.
- Copijn Landschapsarchitecten 2023. Inspiratiedocument Linie van Voorne. Provincie Zuid-Holland & Erfgoedlijn Historisch Haringvliet.
- Ginder 2023. Marktverkenning Verblijfsrecreatie Zuid-Holland. Provincie Zuid-Holland.
- Haskoning Nederland BV 2016. Beheerplan bijzondere natuurwaarden Voornes Duin. Beheerplan 2015-2020. Natura 2000 Beheerplan Voornes Duin. De Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland hebben op 18 mei 2022 de beheerplanperiode voor het Beheerplan Voornes Duin verlengd voor een periode van vier jaar, gerekend vanaf de oorspronkelijke einddatum, dan wel – in het geval er eerder een nieuw Natura 2000-beheerplan wordt vastgesteld – tot die datum.
- Kantar Public 2022. Recreëren in groen Zuid-Holland 2022. Provincie Zuid-Holland.
- Kerngroep Handhaving Voordelta 2014. Handhaving in de Voordelta – Handhavingplan bij Natura 2000 Beheerplan Voordelta 2015-2021.

- Kenniscentrum Kusttoerisme 2019. Economisch belang van de stranden voor toerisme in Zeeland.
- Kooiman, M. & S. Ploegaert 2020. Een Zegen in de Delta - 2018/2019. Onderzoek naar de kraamkamerfunctie van de Zuid-Hollandse delta. Rapportnummer 2019.063. RAVON.
- KuiperCompagnons 2024. Ontwerp Omgevingsvisie Voorne aan Zee 2040. 'T is mooi hier.
- Ministerie van LNV, ministerie van IenW / RWS & ministerie van Defensie 2022. Beleidskader Doelwijziging Natura 2000.
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu / Rijkswaterstaat 2016a. Natura 2000 Voordelta; Beheerplan 2015-2021. De minister van Infrastructuur en Waterstaat heeft samen met de minister voor Natuur en Stikstof en de provincies Zeeland en Zuid-Holland per 1 maart 2022 het beheerplan Voordelta verlengd voor een periode van 6 jaar, of tot de datum van een nieuw vastgesteld beheerplan.
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu | Rijkswaterstaat 2016b. Natura 2000 Deltawateren; Beheerplan 2016-2022. Het Natura 2000-beheerplan voor de Deltawateren is met instemming van de bevoegde gezagen per 17 november 2022 verlengd voor 6 jaar.
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) 2020. Agenda voor het Waddengebied 2050. Koersen naar een veilig, vitaal en veerkrachtig Waddengebied in 2050.
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta 2020. Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050. Samen bouwen aan een verbonden delta.
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta 2021. Rapportage Verkenning Strategische agenda Zuid-Hollandse Delta. Verkenning gebiedsprogramma's.
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid, ministerie van Economische Zaken en Klimaat & ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties 2022. Programma Noordzee 2022 - 2027.
- NBTC Holland Marketing 2019. Perspectief 2030. Bestemming Nederland. Een nieuwe visie op bestemming Nederland ten behoeve van het welzijn van alle Nederlanders.
- PBL Planbureau voor de Leefomgeving 2013. Samenhang in de Zuidwestelijke Delta. Naar een vitale, veerkrachtige en veilige delta - Achtergrondrapport. PBL-publicatienummer: 1201.
- PBL Planbureau voor de Leefomgeving 2023. Ruimtelijke verkenning 2023. Vier scenario's voor de inrichting van Nederland in 2050. PBL-publicatienummer: 4832.
- Pondera & Arcadis 2023. Concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau Net op zee Nederwiek 3.
- Prins, T., Van der Meer, J. & P. Herman 2020. Eindrapportage monitoring- en onderzoeksprogramma Natuurcompensatie Voordelta (PMR-NCV). Wageningen Marine Research rapport C053/20, IJmuiden. DELTARES rapport 1230156-001-ZKS-0001, Delft.
- Provincie Noord-Holland 2016. Voordracht 75-2016. Besluit Bijdrage aan project Marker Wadden.
- Provincie Zuid-Holland & Ministerie van Infrastructuur en Milieu 2015. Beheerplan bijzondere natuurwaarden Duinen Goeree & Kwade Hoek. Beheerplan 2015-2020. De Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland hebben op 20 april 2021 de beheerplanperiode voor het beheerplan Duinen Goeroe & Kwade Hoek uit 2015 verlengd voor een periode van 4 jaar dan wel - in het geval er eerder een nieuw beheerplan wordt vastgesteld - tot die datum.
- Provincie Zuid-Holland 2019. Strategische Agenda Kust Zuid-Holland. Concept.
- Recreatieschap Voorne-Putten 2021. Verkenning Ontwikkelrichting Natuur- en Recreatiegebieden Voorne-Putten. Concept.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2019. Het Oostvoornse Meer: van economische verkeersader tot recreatieplas. Archeologisch onderzoek naar het erfgoed in het Oostvoornse Meer (2014-2015).

- Rijkswaterstaat Dienst Getijdewateren 1989. De Voordelta. Een watersysteem verandert.
- RoyalHaskoningDHV 2022a. Natuurdoelanalyse Natura 2000 – 100 Voornes Duin. Provincie Zuid Holland
- RoyalHaskoningDHV 2022b. Natuurdoelanalyse Natura 2000 – 101 Duinen Goeree & Kwade Hoek. Provincie Zuid Holland
- RoyalHaskoningDHV 2022c. Natuurdoelanalyse Natura 2000 – 113 Voordelta. Provincie Zuid Holland
- Smaal, A., J. Holstein & J. van Houcke 2022. Schelpdieren, eiwitbron van de toekomst? Verslag van de 7e Internationale Schelpdierconferentie met beurs. Stichting Schelpdierconferenties. AQUAcultuur 37 – 2.
- Van der Spek, A.J.F. & E.P.L. Elias 2021. Half a century of morphological change in the Haringvliet and Grevelingen ebb-tidal deltas (SW Netherlands) - Impacts of large-scale engineering 1964-2015. Marine Geology 432 (2021) 106404.
- Wageningen Economic Research, onderdeel van Stichting Wageningen Research 2023. Sociale en culturele waarde van visserij voor de visserijgemeenschap. En gevolgen van beleidswijzigingen. Wageningen Economic Research Rapport 2023-053.
- Wageningen IMARES 2007. Herstel van estuariene dynamiek in de zuidwestelijke Delta. Rapport C119/07.
- Waterschap Hollandse Delta 2023. Samen werken aan een veilige en leefbare Hollandse Delta. Op koers met waterschap Hollandse Delta. Watervisie WSHD 2050. Definitief.
- WWF 2021. Kennisdocument. Voorbij de Kier. Wetenschappelijke onderbouwing voor estuaria ecosystemherstel in het Haringvliet.
- Zuid-Hollandse Delta 2023. Wij zijn de Zuid-Hollandse Delta. De toekomst van de Zuid-Hollandse Delta. Ambitiedocument.
- ZKA Leisure Consultants en Verheijden Concepten 2017. Ontdek jouw kustverhaal op ons eiland. Toeristisch-recreatieve visie Goeree-Overflakkee. Gemeente Goeree-Overflakkee.

Overige bronnen

- Gemeente Voorne aan Zee 2023. Verslag derde focusgroep Kustbeleving Voorne aan Zee, 6 september 2023, Locatie Reddingsbrigade Rockanje.
- Konterman, I. 2023. Gebiedsbijeenkomst Preverkenning Biesbosch Rijn-Maasmonding. PowerPointpresentatie 'Werken aan een levendige delta'.
- Rotterdam Partners 2022. Position Paper.
- Website Deltares. Oplossingsrichting Zeewaarts. <https://publicwiki.deltares.nl/display/KWI/Zeewaarts>.
- Website Eo Wijersprijsvraag 2022 – 2023. Waar wij willen wonen. Rijn-Maasmonding. <https://eowijers.nl/prijsvraag-2022-2023/inzendingen/>.
- Website ministerie van Economische Zaken. Geld voor regio's met aansluitingen windparken op zee. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/05/27/geld-voor-regios-met-aansluitingen-windparken-op-zee>.
- Website ministeries van Infrastructuur en Waterstaat & Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW). <https://www.pagw.nl/>.
- Website ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Natura 2000-gebieden in de provincie Zuid-Holland. <https://www.natura2000.nl/gebieden/zuid-holland>.
- Website ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Regio Deal Zuid-Hollandse Delta. <https://www.elkeregiotelt.nl/alle-regio-deals/zuid-hollandse-delta>.
- Website ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Kustpact. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2017/02/21/kustpact>.
- Website Nationaal Deltaprogramma. Deltaprogramma | Kennisprogramma Zeespiegelstijging. <https://www.deltaprogramma.nl>.
- Website Natuurmonumenten. Marker Wadden. <https://www.natuurmonumenten.nl/projecten/marker-wadden/projectbeschrijving>.
- Website Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC). Trends in (zakelijk en niet-zakelijk) toerisme, opgaven voor bestemming Nederland. <https://www.nbtc.nl/nl/site>.
- Website Provincie Zuid-Holland. Atlassen en Kaarten. Natura 2000 in Zuid-Holland. <https://pzh.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=fcb2770793e2411baa4ce65dff16710d>.
- Website Provincie Zuid-Holland. Ruimtelijke Puzzel. <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/ruimte/ruimte/ruimtelijke-koers/>.
- Website Provincie Zuid-Holland. Zuid-Hollandse Omgevingsverordening TAM-IMRO geconsolideerde versie (in werking per 24 juli 2024). <https://ruimtelijkeplannen.zuid-holland.nl/ZHOV-geconsolideerd/>.
- Website Provincie Zuid-Holland. Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied. <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/natuur-landschap/zuid-hollands-programma-landelijk-gebied/>.
- Website Regio Zuid-Hollandse Delta. <https://regiozhd.nl/>.
- Website Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). <https://www.rvo.nl/onderwerpen/emfaf>.
- Website Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). European Maritime Fisheries and Aquaculture Fund (EMFAF). <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/leader-uitvoering-projecten>.
- Website Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). LIFE: Europese natuur-, milieu- en klimaatprojecten. <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/life>.
- Website Rijkswaterstaat. Kustonderhoud. Kustlijn zorg. <https://www.rijkswaterstaat.nl/water/waterbeheer/bescherming-tegen-het-water/maatregelen-om-overstromingen-te-voorkomen/kustonderhoud>.

- Website Rijkswaterstaat | Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Kierbesluit. <https://www.rijkswaterstaat.nl/water/projectenoverzicht/haringvliet-haringvlietsluizen-op-een-kier>.
- Website Rijkswaterstaat | Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Kierbesluit. <https://www.magazinesrijkswaterstaat.nl/mer-nieuws/2020/94/praktijkvoorbeeld-haringvliet>.
- Website Schelpdierconferentie. <https://www.schelpdierconferentie.com/>.
- Website Strandpaviljoen Ballum. Beleefstrand Ballum, Ameland. <https://www.strandpaviljoenballum.nl/strandpaviljoen-ballum/>.
- Website Vereniging Particuliere eigenaren Vakantieverblijven Ameland. Beleefstrand Ballum, Ameland. <https://www.ameland-site.nl/het-beleefstrand-het-meest-dynamische-stukje-natuur>.
- Website Wadden Sea Quality Status Report. <https://qsr.waddensea-worldheritage.org/reports/east-atlantic-flyway>.
- Website Wageningen University & Research WURDepot. Groene Strand, Terschelling. <https://edepot.wur.nl/117882>.
- Website Waterrecreatie Nederland. Overkoepelende rapportage Watersportonderzoek 2021 - alle watersportvormen. <https://waterrecreatienederland.nl/kennisbank/overkoepelende-rapportage-watersportonderzoek-2021-alle-watersportvormen/>.
- Website Waterrecreatie Nederland. Rapportages per type watersport. <https://waterrecreatienederland.nl/kennisbank/>.
- Website Wind op zee. Netten op zee. <https://windopzee.nl/>.
- Website Zuidwestelijke Delta. <https://www.zwdelta.nl/>.

Colofon

Toekomstperspectief Haringvlietmonding 2060
ZUID-HOLLANDSE WADDEN
Projectnummer: 622.167.40

Dit project is uitgevoerd in samenspraak met de
Maatschappelijke Klankbordgroep Visieontwikkeling Haringvlietmonding,
in opdracht van de coalitie die bestaat uit onderstaande partijen:

Dit project is uitgevoerd door:
(penvoerder)

in samenwerking met:

Met betrekking tot sommige teksten en/of beeldmateriaal is het ons, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs) rechten te kunnen doen gelden op teksten en/of beeldmateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact met ons op te nemen. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

